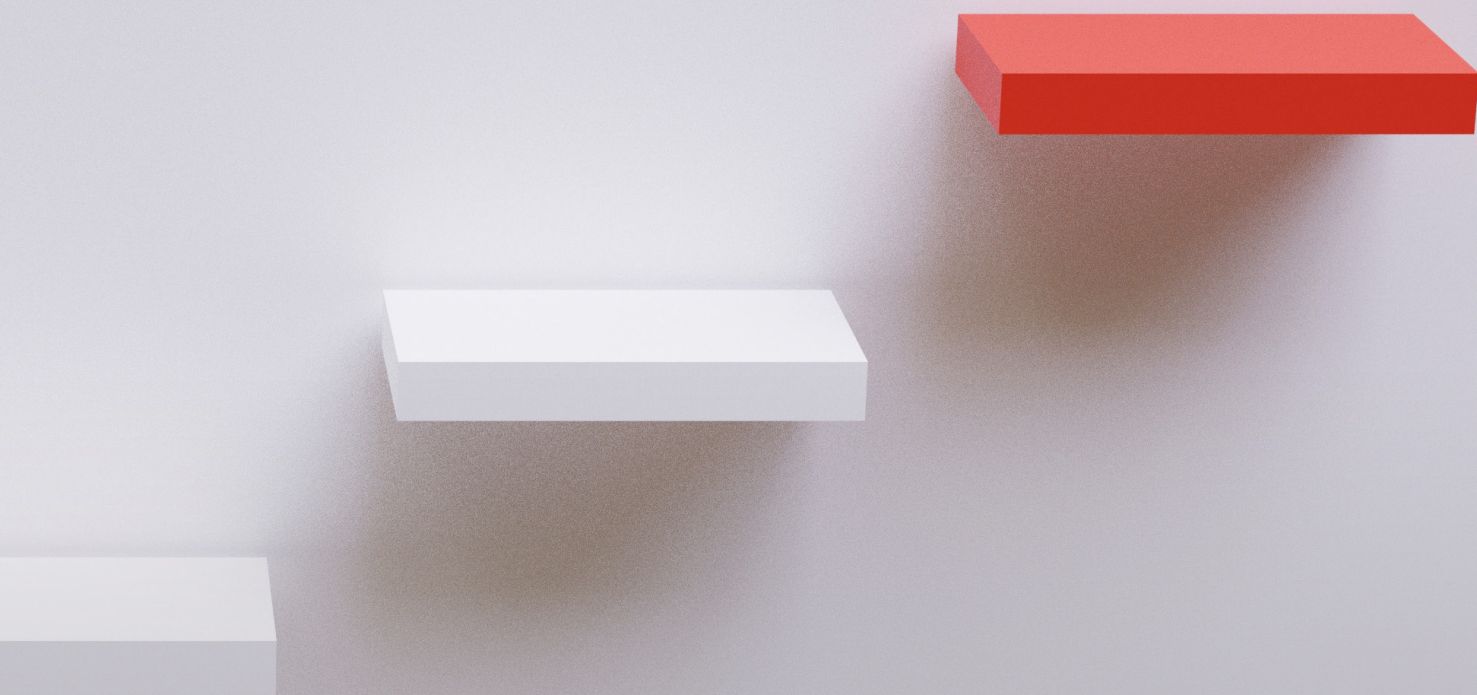

KRAJOWA STRATEGIA EDUKACJI FINANSOWEJ DLA POLSKI

Prosimy powoływać się na tytuł: OECD (2023), Krajowa Strategia Edukacji Finansowej dla Polski,
<https://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/financial-literacy-poland.htm>

© OECD 2023.

Niniejszy dokument został opublikowany pod patronatem Sekretarza Generalnego OECD. Wyrażone w nim opinie i użyte argumenty niekoniecznie odzwierciedlają oficjalnych poglądów państw członkowskich OECD.

Działanie zostało sfinansowane przez Unię Europejską w ramach Instrumentu Wsparcia Technicznego i zrealizowane przez OECD we współpracy z Dyrekcją Generalną ds. Wspierania Reform Strukturalnych Komisji Europejskiej.

Niniejszy dokument, jak również wszelkie dane i mapy w nim zawarte, pozostają bez uszczerbku dla statusu lub suwerenności jakiegokolwiek terytorium, dla granic międzynarodowych oraz dla nazwy jakiegokolwiek terytorium, miasta lub obszaru.

Niniejsze tłumaczenie zostało zlecone przez Dyrekcję ds. Finansów i Przedsiębiorstw, w związku z czym OECD nie może zagwarantować jego poprawności. Jedynymi oficjalnymi wersjami dokumentu są jego teksty w języku angielskim i/lub francuskim.

Okładka: © Dilok Klaisataporn/Getty Images.

Wprowadzenie

Niniejszy dokument przedstawia Krajową Strategię Edukacji Finansowej (KSEF) dla Polski oraz pierwszy plan jej wdrażania. Ma on znaczenie strategiczne i długofalowe, a jego celem jest wytyczenie kierunków i udzielenie wskazówek interesariuszom zaangażowanym w edukację finansową w Polsce. KSEF została opracowana na podstawie konsultacji z zainteresowanymi stronami, uzyskanych danych oraz krajowych i międzynarodowych dobrych praktyk związanych z edukacją finansową. Podejście takie jest również zgodne z rekomendacją OECD dotyczącą kompetencji finansowych, przyjętą przez rządy państw należących do OECD w 2020 r. Jednocześnie KSEF została dostosowana do potrzeb prowadzenia edukacji finansowej wśród mieszkańców Polski z uwzględnieniem już istniejącego i dynamicznie się rozwijającego polskiego środowiska edukacji finansowej.

KSEF określa długoterminową wizję edukacji finansowej w Polsce, jej priorytety strategiczne, grupy docelowe oraz ramy ewaluacji. Proponuje inkluzywną strukturę zarządzania, opartą na istniejących kompetencjach krajowych i wiedzy fachowej w dziedzinie edukacji finansowej.

KSEF stanowi fundament, na którym zostanie zbudowane skoordynowane podejście do edukacji finansowej w Polsce, oferując platformę współpracy i wymiany dobrych praktyk pomiędzy interesariuszami edukacji finansowej w Polsce. Jego ostatecznym, długoterminowym celem jest zapewnienie osobom mieszkającym w Polsce niezbędnych kompetencji finansowych, które pomogą im poprawić ich ogólną odporność finansową i dobrostan finansowy.

Krajową Strategię i plan wdrażania należy traktować jako propozycje, które wymagają finalizacji i przyjęcia na szczeblu rządowym. Osiągnięcie rezultatów i ich wkład w długoterminowe oddziaływanie Strategii zależą będzie w dużej mierze od stopnia realizacji przyszłych działań i wdrożenia wniosków przez Polskę, a także szerszych uwarunkowań polityk publicznych.

Niniejsza praca stanowi rezultat współpracy OECD (jako podmiotu zapewniającego wsparcie) z instytucjami krajowej grupy roboczej ds. strategii edukacji finansowej w Polsce, które zwróciły się do Komisji Europejskiej o wsparcie w ramach programu o nazwie Instrument Wsparcia Technicznego (IWT). W skład krajowej grupy roboczej ds. strategii edukacji finansowej wchodzi: Ministerstwo Finansów (MF), Ministerstwo Edukacji i Nauki (MEiN), Narodowy Bank Polski (NBP), Urząd Komisji Nadzoru Finansowego (UKNF), Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów (UOKiK), Bankowy Fundusz Gwarancyjny (BFG), Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie (GPW), Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych (KDPW) oraz Rzecznik Finansowy (RF). Projekt 21PL32 – *Opracowanie krajowej strategii edukacji finansowej (KSEF) w Polsce* został uruchomiony w październiku 2021 r. i był realizowany ze środków Unii Europejskiej za pośrednictwem Instrumentu Wsparcia Technicznego (REFORM/IM2021/007) oraz we współpracy z Dyrekcją Generalną ds. Wspierania Reform Strukturalnych (DG REFORM) Komisji Europejskiej.

Niniejszy dokument sporządziła Bianca Isaincu pod nadzorem Chiary Monticone i Milesa Larbeya oraz Flore-Anne Messy z Dyrekcji ds. Finansów i Przedsiębiorstw OECD. W dokumencie w znacznym stopniu wykorzystano wsparcie, wkład merytoryczny i uwagi ekspertów krajowej grupy roboczej ds. strategii edukacji finansowej kierowanej przez Ministerstwo Finansów w Polsce oraz wkład DG REFORM Komisji Europejskiej.

Spis treści

Wprowadzenie	2
Skróty i akronimy	4
Część I: Potrzeba edukacji finansowej w Polsce	5
1.1. Dlaczego w Polsce potrzebna jest edukacja finansowa?	5
1.2. Znaczenie Krajowej Strategii Edukacji Finansowej (KSEF) w Polsce	6
1.3. Komplementarność KSEF z innymi politykami i strategiami realizowanymi na poziomie krajowym i międzynarodowym	8
Część II: Krajowa Strategia Edukacji Finansowej	12
2.1. Definicje edukacji finansowej i związanych z nią pojęć	12
2.2. Krajowa Strategia Edukacji Finansowej – wizja	13
2.3. Kluczowe priorytety Krajowej Strategii Edukacji Finansowej	14
2.4. Ramy czasowe KSEF oraz plany wdrażania	21
2.5. Zasady priorytetyzacji	21
2.6. Proponowana struktura zarządzania	23
2.7. Finansowanie KSEF i programów edukacji finansowej	27
2.8. Monitoring i ewaluacja	27
Część III: Pierwszy plan wdrażania	31
3.1. Priorytetowe grupy docelowe pierwszego planu wdrażania	31
3.2. Wdrożenie priorytetów kluczowych	34
Dalsze działania	39
Załącznik A. Wskaźniki oddziaływania długoterminowego	40
Załącznik B. Pierwszy plan wdrażania	43
Źródła	47
Uwagi	50
WYKRESY	
Wykres 1. Ogólny zarys KSEF i jej kluczowych priorytetów	15
TABELE	
Tabela A A.1. Wskaźniki kluczowych priorytetów KSEF	41
Tabela A B.1. KPI (kluczowe wskaźniki efektywności), z których skorzystać można w monitorowaniu realizacji pierwszego planu wdrażania	43

Skróty i akronimy

KD	Komitet Doradczy
BFG	Bankowy Fundusz Gwarancyjny
SRRK	Strategia Rozwoju Rynku Kapitałowego
DG REFORM	Dyrekcja Generalna ds. Wspierania Reform Strukturalnych Komisji Europejskiej
UE	Unia Europejska
REF	Rada Edukacji Finansowej
GPW	Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie
IKE	Indywidualne Konta Emerytalne
IKZE	Indywidualne Konta Zabezpieczenia Emerytalnego
KW	Komitet Wdrażający
KDPW	Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych
KPI	Kluczowe wskaźniki efektywności
MIe	Monitoring i ewaluacja
MEiN	Ministerstwo Edukacji i Nauki
MF	Ministerstwo Finansów
MMŚP	Mikro-, małe i średnie przedsiębiorstwa
NBP	Narodowy Bank Polski
KSEF	Krajowa Strategia Edukacji Finansowej
OECD	Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju
PISA	Program Międzynarodowej Oceny Umiejętności Uczniów
PPE	Pracownicze Programy Emerytalne
PPK	Pracownicze Plany Kapitałowe
RCT	Randomizowane badania kontrolowane
RF	Rzecznik Finansowy
SDG	Cele zrównoważonego rozwoju
SOR	Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju
KNB	Komitet Naukowo-Badawczy
IWT	Instrument Wsparcia Technicznego
UKNF	Urząd Komisji Nadzoru Finansowego
ONZ	Organizacja Narodów Zjednoczonych
UOKiK	Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów

Część I: Potrzeba edukacji finansowej w Polsce

1.1. Dlaczego w Polsce potrzebna jest edukacja finansowa?

Na przestrzeni ostatnich 25 lat Polska znajdowała się na długookresowej ścieżce wzrostu gospodarczego połączanego ze wzrostem poziomu życia społeczeństwa. Jednak mieszkańcy Polski stoją przed szeregiem wyzwań, które podkreślają potrzebę poprawy ich niewystarczających kompetencji finansowych¹. Wyzwania te związane są zarówno z istniejącymi już od pewnego czasu, jak i nowymi trendami demograficznymi, takimi jak starzenie się społeczeństwa i napływ uchodźców po agresji Rosji na Ukrainę w lutym 2022 r., utrzymujące się dysproporcje w rozwoju społeczno-gospodarczym pomiędzy regionami kraju oraz globalne zawirowania gospodarcze na rynkach finansowych.

- W 2020 r. około 70% Polaków uważało, że wiedza finansowa i ekonomiczna jest niezbędna w życiu codziennym (Narodowy Bank Polski, 2020^[1]). Z analiz przeprowadzonych przez OECD i inne organizacje wynika, że mieszkańcy Polski, a w szczególności niektóre określone grupy, dysponują ograniczonymi kompetencjami finansowymi i niewystarczającą odpornością finansową (Demirgüç-Kunt i in., 2022^[2]; OECD, 2022^[3]; 2020^[4]; 2020^[5]). Poniżej podsumowane zostały niektóre kluczowe ustalenia tych analiz: sektor finansowy w Polsce jest dobrze rozwinięty i stosunkowo inkluzywny (Demirgüç-Kunt i in., 2022^[2]), a coraz więcej Polaków deklaruje posiadanie oszczędności. Mimo to większość mieszkańców Polski nie ma nawyku oszczędzania. Z kolei osoby, które ten nawyk posiadają, zazwyczaj dysponują skromnymi oszczędnościami albo odkładają środki nieregularnie lub w sposób nieformalny. W przypadku niespodziewanych wydatków pozostawia to osoby te z potencjalnie ograniczoną odpornością finansową. W kontekście podwyższonej obecnie inflacji i ograniczonego uczestnictwa Polaków w rynku kapitałowym, są oni również narażeni na ryzyko uszczuplenia swoich oszczędności życia oraz utraty potencjalnych zysków z inwestycji. Osoby te, mające w związku z powyższym potencjalnie ograniczoną odporność finansową, mogą być postawione w trudnej sytuacji w obliczu konieczności poniesienia niespodziewanych wydatków.

Nieco ponad jedna trzecia Polaków rozumie pojęcie procentu składanego, ważnego zarówno w przypadku korzystania z kredytu, jak i gromadzenia długoterminowych oszczędności. Kwestia ta może w istotnym stopniu wyjaśniać, dlaczego tylko niewielka liczba Polaków inwestuje na rynkach finansowych lub posiada dodatkowe oszczędności emerytalne. Jednocześnie prawie trzy czwarte Polaków obawia się niedoboru oszczędności na starość, a tylko 25% ma mocne przekonanie, że dobrze zabezpieczyli sobie pod względem finansowym lata, które spędzą na emeryturze (OECD, 2020^[5]).

- Większość dorosłych Polaków uważa, że ledwo sobie radzi finansowo, prawie połowa uważa, że ich finanse kontrolują ich życie, a ponad jedna trzecia martwi się, czy pokryje swoje normalne wydatki na życie (OECD, 2020^[5]). Pandemia COVID-19 oraz uwarunkowania rosnącej inflacji i stóp procentowych miały wpływ na kondycję polskiej gospodarki. Można się spodziewać, że czynniki te będą wywierać wpływ na sytuację finansową mieszkańców Polski, zwłaszcza tych znajdujących się w najtrudniejszym położeniu.

- Nadmiernym zadłużeniem obciążonych jest w Polsce mniej osób niż średnio w UE-28 (Eurofound, 2020^[6]). Sytuacja ta może ulec zmianie w kontekście zmieniających się globalnych uwarunkowań makroekonomicznych. W obecnie trudnych warunkach gospodarczej niepewności szczególnie niełatwa jest sytuacja Polaków spłacających istniejące zadłużenie, którzy nie są wyposażeni w wiedzę, jak chronić swoje finanse.
- Polacy mają dostęp do cyfrowych usług instytucji finansowych oraz powszechnie korzystają z urzędów elektronicznych i Internetu, ale ich umiejętności w tym zakresie nie dorównują kompetencjom posiadanym przez obywateli wielu innych krajów UE (Komisja Europejska, 2021^[7]). Fakt ten może stwarzać pewne ryzyka na rynku finansowym. Polacy czują, że nie posiadają wystarczającej wiedzy na tematy związane z cyberbezpieczeństwem i bezpiecznym poruszaniem się po Internecie (Fundacja Warszawski Instytut Bankowości i Fundacja Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie, 2021^[8]).

Zasadniczo, co zostało podkreślone w raporcie „Znajomość zagadnień finansowych w Polsce: Znaczenie, dane i oferta edukacyjna” (OECD, 2022^[3]), celem edukacji finansowej będzie wspieranie mieszkańców Polski w następujących obszarach:

- poprawie odporności finansowej, zwłaszcza u osób, które już znalazły się w trudnej sytuacji finansowej,
- wzmacnianiu zaufania do sektora finansowego w celu zwiększenia korzystania przez osoby mieszkające w Polsce z produktów oszczędnościowych, ubezpieczeniowych, inwestycyjnych i emerytalnych oferowanych przez instytucje finansowe,
- zwiększeniu świadomości, że długoterminowe oszczędzanie jest ważne dla własnego przyszłego dobrostanu finansowego, oraz nabywaniu umiejętności i poczucia pewności w podejmowaniu długoterminowych decyzji inwestycyjnych,
- doskonaleniu umiejętności zarządzania ryzykiem i korzystaniu z możliwości inwestycyjnych na rynku kapitałowym,
- nabywaniu umiejętności zarządzania swoim kredytem i zadłużeniem,
- poprawie umiejętności zachowania bezpieczeństwa w Internecie oraz czerpania korzyści z cyfrowych usług finansowych.

Analiza OECD wskazuje, że programy edukacji finansowej, które są nastawione na zwiększanie wiedzy, podnoszenie umiejętności i kształtowanie właściwych nawyków w odniesieniu do planowania budżetu, oszczędzania, inwestowania, chronienia finansów gospodarstw domowych przy pomocy odpowiedniego ubezpieczenia oraz unikania niepotrzebnego zadłużenia (OECD, 2022^[3]) przyniosłyby pożytek osobom mieszkającym w Polsce. Odnieśliby oni korzyści z lepszego zrozumienia, jak funkcjonują systemy finansowe i socjalne, gdyby znali swoje prawa przy zakupie i korzystaniu z produktów finansowych, a także byli świadomi potencjalnych zagrożeń związanych z oszustwami finansowymi. W odniesieniu do inwestowania konsumenci powinni rozumieć, jaka jest realistyczna stopa zwrotu z danej inwestycji oraz jak rozpoznać instrumenty inwestycyjne, których celem jest dokonanie oszustwa. Powinni rozumieć także, że wysokie oczekiwane stopy zwrotu są zwykle związane z wysokim ryzykiem oraz że stopy procentowe mogą z czasem ulegać zmianie. I wreszcie, biorąc pod uwagę postępującą cyfryzację systemu finansowego, konsumenci powinni być świadomi potencjalnych zagrożeń w zakresie cyberbezpieczeństwa i oszustw w Internecie, a także wiedzieć, jak bezpiecznie poruszać się w sieci.

1.2. Znaczenie Krajowej Strategii Edukacji Finansowej (KSEF) w Polsce

Potrzeba podnoszenia poziomu kompetencji finansowych wśród mieszkańców Polski nie jest nowa, o czym świadczy duża liczba organizacji zajmujących się edukacją finansową w kraju. Z analizy inicjatyw podejmowanych w tym obszarze wynika, że w lutym 2022 r. realizowanych było w Polsce ponad 100

programów edukacji finansowej, których organizatorami były organizacje publiczne, prywatne oraz stowarzyszenia społeczeństwa obywatelskiego (OECD, 2022^[3])². Inicjatywy te nie były jednak skoordynowane, w niektórych przypadkach ich cele lub zasady działania pokrywały się albo nie uwzględniały w pełnym zakresie potrzeb określonych grup docelowych. Raport OECD zwrócił uwagę na następujące luki w ofercie edukacji finansowej w Polsce:

- Edukacja finansowa prowadzona jest w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych. Z danych PISA wynika, że polscy 15-letni uczniowie charakteryzują się stosunkowo wysokim poziomem kompetencji finansowych w porównaniu do swoich rówieśników z innych krajów, natomiast linia podziału przebiega wyraźnie według kryterium płci (chłopcy radzą sobie lepiej niż dziewczęta w tej dziedzinie) i statusu społeczno-ekonomicznego (uczniowie znajdujący się w korzystnej sytuacji społeczno-ekonomicznej uzyskiwali znacznie lepsze wyniki od uczniów, których sytuacja jest niekorzystna) (OECD, 2020^[4]). Wynika z tego, że programy edukacji finansowej skierowane do ludzi młodych powinny w większym stopniu koncentrować się na wspieraniu uczniów znajdujących się w niekorzystnej sytuacji społeczno-ekonomicznej. Mogłyby one również zapewniać większe wsparcie nauczycielom i rodzicom/opiekunom, zważywszy na ich rolę w edukacji dzieci.
- Więcej programów edukacji finansowej mogłoby się skupiać na zagadnieniach, które wymagają traktowania priorytetowego, takich jak kwestie budżetowania, oszczędzania i inwestowania, cyfryzacji (w tym znajomości zagrożeń związanych z cyberbezpieczeństwem i oszustwami w Internecie), odpowiedzialnego zaciągania kredytów i pożyczek oraz ubezpieczeń.
- Istnieje potrzeba zwiększenia wysiłków nastawionych na opracowanie inicjatyw wspierających osiągnięcie trwałej zmiany nawyków, obok inicjatyw jedynie dostarczających informacje lub podnoszących świadomość konkretnych kwestii. Programy edukacji finansowej dla dorosłych o bardziej długofalowej perspektywie, takie jak inicjatywy podejmowane w miejscu pracy lub uzupełniające programy rozwoju kariery/zatrudnienia, mają obecnie bardzo ograniczony zakres lub w ogóle nie występują.
- Istnieje potrzeba skierowania większej liczby inicjatyw w zakresie edukacji finansowej do grup społeczno-demograficznych charakteryzujących się ograniczoną odpornością finansową lub ograniczonymi kompetencjami finansowymi, na co wskazują zebrane dotychczas dowody.
- Istnieje potrzeba podjęcia większych starań w zakresie dostosowania sposobów dostarczania treści programów edukacji finansowej do potrzeb konsumentów.
- Ogólnie rzecz ujmując, zbyt mała waga przykładana jest do ewaluacji programów edukacji finansowej. Podejście to należy skorygować, by móc lepiej ocenić, które inicjatywy okazały się na tyle skuteczne, że warto by skierować zasoby na realizację podobnych programów w przyszłości.

W raporcie (OECD^[3]) wiąże się te niedobory w edukacji finansowej z brakiem mechanizmu koordynacji pomiędzy interesariuszami z sektora publicznego, prywatnego i organizacji społeczeństwa obywatelskiego. Ponadto podkreśla się brak jednolitego pojmowania zakresu edukacji finansowej na poziomie krajowym i rozumienia, jakie kluczowe kompetencje powinny być rozwijane priorytetowo. W związku z tym wśród sugestii i zaleceń dotyczących polityki zawartych w raporcie znalazł się postulat opracowania i przyjęcia Krajowej Strategii Edukacji Finansowej.

Wskazanie to jest zgodne z rekomendacją OECD dot. kompetencji finansowych (OECD, 2020^[9]) przyjętą przez rządy państw należących do OECD, w tym Polski, w 2020 r.³ Rekomendacja m.in. zachęca państwa należące do OECD do ustanowienia i realizacji ogólnokrajowych strategii na rzecz edukacji finansowej, które charakteryzują się trwałym skoordynowanym podejściem do zagadnień kompetencji finansowych.

Potrzeba opracowania Krajowej Strategii Edukacji Finansowej dla Polski spotkała się z aprobatą polskich władz. Strategia Rozwoju Rynku Kapitałowego zakłada przyjęcie długoterminowej ogólnokrajowej strategii na rzecz edukacji finansowej. W tym celu powołana została krajowa grupa robocza ds. strategii edukacji finansowej, złożona z przedstawicieli Ministerstwa Finansów, Ministerstwa Edukacji i Nauki, Narodowego Banku Polskiego, Komisji Nadzoru Finansowego, Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów,

Bankowego Funduszu Gwarancyjnego, Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie, Krajowego Depozytu Papierów Wartościowych i Rzecznika Finansowego. Krajowa grupa robocza ds. strategii edukacji finansowej kierowała opracowaniem Krajowej Strategii Edukacji Finansowej dla Polski, korzystając z doradztwa merytorycznego OECD i wsparcia finansowego Komisji Europejskiej w ramach programu Dyrekcji Generalnej ds. Wspierania Reform Strukturalnych (DG REFORM) Komisji Europejskiej o nazwie Instrument Wsparcia Technicznego (IWT).

Można się spodziewać, że KSEF i jej pierwszy plan wdrażania będą odpowiadać potrzebom mieszkańców Polski w zakresie poprawy kompetencji finansowych oraz usuwania luk i pokonywania wyzwań w obszarze edukacji finansowej zidentyfikowanych w ramach działań przygotowawczych (zob. ramka 1).

1.3. Komplementarność KSEF z innymi politykami i strategiami realizowanymi na poziomie krajowym i międzynarodowym

W swoim założeniu Krajowa Strategia Edukacji Finansowej i jej plan wdrażania winny wspierać i uzupełniać główne krajowe polityki i priorytety strategiczne zgodnie z priorytetami przyjętymi na szczecelu ogónoeuropejskim oraz w myśl Agendy ONZ na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030, co zostało omówione w kolejnych podrozdziałach.

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR), która została przyjęta przez Radę Ministrów 14 lutego 2017 r., określa wytyczoną dla Polski ścieżkę odpowiedzialnego oraz społecznie i terytorialnie zrównoważonego rozwoju do 2030 r. Do grona zagadnień wymienionych jako kluczowe dla realizacji SOR należy znaczenie stworzenia warunków, które pozwoliłyby oprzeć rozwój Polski na oszczędnościach i inwestycjach jej własnych obywateli. W SOR szczególną uwagę zwrócono na fakt, że polską gospodarkę charakteryzują niskie stopy oszczędności i inwestycji gospodarstw domowych. SOR stawia sobie za cel rozwój rynku finansowego poprzez zmiany regulacyjne i instytucjonalne, a także uznaje, że równie ważne jest „budowanie kultury oszczędzania” i zwiększanie zrozumienia przez Polaków korzyści płynących z długoterminowego inwestowania (Rząd RP, 2017^[10]). Edukacja finansowa może się przyczynić do poprawy zrozumienia przez Polaków znaczenia krótko- i długoterminowego oszczędzania oraz do wzrostu ich zaufania do inwestowania na rynkach finansowych.

Strategia Rozwoju Rynku Kapitałowego

Strategia Rozwoju Rynku Kapitałowego (SRRK) została opracowana i przyjęta przez Radę Ministrów 1 października 2019 r. w celu wsparcia realizacji SOR i rozwoju rynku kapitałowego.

SRRK podkreśla, że rozwój rynku kapitałowego obejmuje odpowiednią opiekę nad inwestorami detalicznymi i objęcie ich skuteczną ochroną, ponieważ to przede wszystkim poczucie bezpieczeństwa wśród inwestorów decyduje o poziomie zaufania do całego tego rynku. Poprawa zaufania do rynku została sformułowana jako jedna z czterech horyzontalnych zasad skutecznej realizacji SRRK.

Do grona 20 najważniejszych zidentyfikowanych przez SRRK barier stojących na drodze rozwoju rynku kapitałowego w Polsce należą w szczególności trzy przeszkody istotne dla KSEF oraz zbieżne z barierami, o których mowa we wspomnianym wyżej raporcie OECD:

- niski poziom oszczędności i inwestycji, zwłaszcza w sektorze detalicznym
- brak wymiernych celów i planów działania zmierzających do włączenia finansowego inwestorów indywidualnych
- niewystarczający poziom edukacji finansowej społeczeństwa

W związku z tym SRRK ma na celu między innymi przeciwdziałanie ograniczonemu udziałowi inwestorów detalicznych w rynku kapitałowym, pobudzanie zainteresowania inwestycjami długoterminowymi w tej grupie osób oraz podnoszenie znajomości zagadnień finansowych wśród mieszkańców Polski. Ponadto SRRK zawiera propozycje mające na celu podniesienie poziomu kompetencji finansowych polskiego społeczeństwa. W tym kontekście chodzi na przykład o przyjęcie długoterminowej ogólnokrajowej strategii na rzecz edukacji finansowej oraz o wprowadzenie obowiązkowych zajęć z edukacji finansowej do programów szkolnych. KSEF stawia sobie za cel stawienie czoła tym wyzwaniom oraz realizację wspomnianych kierunków określonych w SRRK.

SRRK wskazuje również na rosnące znaczenie zrównoważonego finansowania jako sposobu na przejście na bardziej ekologiczną gospodarkę. W tym kontekście w SRRK uznano, że podnoszenie poziomu świadomości i edukacji zarówno społeczeństwa jako całości, jak i poszczególnych inwestorów w zakresie zrównoważonego finansowania stanowi podstawowy warunek rozwoju rynku w tym zakresie. W obszarze edukacji inwestorów indywidualnych w SRRK proponuje się podjęcie dwutorowych działań edukacyjno-promocyjnych z zakresu zrównoważonych inwestycji i produktów, skierowanych do przedstawicieli instytucji rynku finansowego oraz potencjalnych inwestorów indywidualnych, we współpracy z Ministerstwem Środowiska, Ministerstwem Energii⁴ i UKNF. Dzięki uznaniu znaczenia podnoszenia poziomu świadomości konsumentów w zakresie własnych preferencji dotyczących zrównoważonego rozwoju i zrównoważonych produktów finansowych KSEF może również przyczynić się do realizacji celów SRRK w odniesieniu do zrównoważonego finansowania.

Narodowa Strategia Bezpieczeństwa Obrotu Gotówkowego

Narodowa Strategia Bezpieczeństwa Obrotu Gotówkowego została opracowana w 2021 r. przez międzysektorową Radę do spraw obrotu gotówkowego (organ opiniotawczo-doradczy przy Zarządzie Narodowego Banku Polskiego). Misją Strategii jest „wspieranie dalszego zrównoważonego rozwoju rynku obrotu gotówkowego przy zachowaniu wysokiego poziomu bezpieczeństwa obrotu gotówkowego”. Rada stawia sobie za cel podniesienie świadomości społecznej w kwestii roli gotówki oraz wzmocnienie zaufania do polskiej waluty jako bezpiecznej formy płatności. KSEF będzie wspierała i uzupełniała cele Narodowej Strategii Bezpieczeństwa Obrotu Gotówkowego, skupiając się na zapewnieniu, by mieszkańcy Polski byli świadomi swobody wyboru instrumentów płatniczych i ich roli transakcyjnej oraz wiedzieli, jak bezpiecznie z nich korzystać.

Priorytety UE i Agenda ONZ na rzecz realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju 2030

Zgodnie z założeniem, KSEF będzie wspierała realizację odpowiednich priorytetów Unii Europejskiej (UE) w zakresie stabilności finansowej i dostępu do finansowania. Można się spodziewać, że wyższy poziom kompetencji finansowych Polaków przyczyni się do sprawniejszego funkcjonowania rynku finansowego. Konsumentom dysponującym znajomością zagadnień finansowych mogą bowiem swobodnie wybierać produkty finansowe dostosowane do swojego profilu ryzyka i potrzeb. Kompetencje w tym obszarze mogą się również przyczyniać do zwiększenia stopnia włączenia finansowego.

Agenda ONZ na rzecz realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju 2030 określa cele, do których powinny dążyć państwa członkowskie Organizacji Narodów Zjednoczonych, starając się wyeliminować ubóstwo we wszystkich jego formach, osiągając przy tym szereg celów gospodarczych, społecznych i środowiskowych. SOR ma na celu spełnienie oczekiwań sformułowanych wobec Polski w Agendzie 2030 (Rząd RP, 2017^[10]). Wspierając cele nakreślone w SOR, KSEF przyczyni się również do realizacji celów zrównoważonego rozwoju w Polsce.

Ramka 1. Działania zrealizowane na rzecz opracowania Krajowej Strategii Edukacji Finansowej dla Polski i wykorzystane w tym celu dane

Prace nad Strategią

Rada Edukacji Finansowej (REF) przystąpiła w połowie 2020 r. do dyskusji na temat konieczności opracowania Krajowej Strategii Edukacji Finansowej. REF postanowiła wspólnie wystąpić z wnioskiem o dofinansowanie do Komisji Europejskiej, w ramach Instrumentu Wsparcia Technicznego, w celu uzyskania wsparcia na rzecz opracowania pierwszej Strategii dla Polski. Na zaproszenie Ministra Finansów została powołana polska krajowa grupa robocza ds. strategii edukacji finansowej (dalej: „krajowa grupa robocza”). W jej skład weszli przedstawiciele Ministerstwa Finansów, Ministerstwa Edukacji i Nauki, Narodowego Banku Polskiego, Komisji Nadzoru Finansowego, Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, Bankowego Funduszu Gwarancyjnego, Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie, Krajowego Depozytu Papierów Wartościowych i Rzecznika Finansowego. Dzięki koordynacji ze strony Ministerstwa Finansów grupa sporządziła wniosek o dofinansowanie z edycji 2021 Instrumentu Wsparcia Technicznego UE. Wniosek został przyjęty, a krajowa grupa robocza przystąpiła do rozmów na temat realizacji projektu. OECD została wskazana jako podmiot świadczący wsparcie techniczne na rzecz projektu.

Faza przygotowawcza

Rekomendacja OECD dot. kompetencji finansowych zachęca państwa należące do OECD do opracowywania krajowych strategii na rzecz podnoszenia znajomości zagadnień finansowych, w których uwzględnione zostaną zidentyfikowane krajowe potrzeby i luki w zakresie edukacji finansowej (OECD, 2020^[9]). W związku z tym krajowa grupa robocza zwróciła się do OECD o wsparcie w analizie potrzeb, inicjatyw i interesariuszy w obszarze edukacji finansowej w Polsce oraz, na podstawie wyników tej analizy, wsparcie opracowania polskiej KSEF. Współpraca OECD z krajową grupą roboczą na rzecz opracowania KSEF dla Polski rozpoczęła się w październiku 2021 r.

OECD przeprowadziła badania i analizy, a następnie opracowała raport, któremu przyświecał trojaki cel: 1) identyfikacja, przegląd i analiza realizowanych inicjatyw w zakresie edukacji finansowej w Polsce, ich zasięgu oraz – w miarę możliwości – ich skuteczności, 2) identyfikacja potrzeb w zakresie edukacji finansowej i luk w ofercie edukacji finansowej, oraz 3) przedstawienie rekomendacji uwzględniających międzynarodowe dobre praktyki w formie właściwej dla polskiego kontekstu.

Opracowując ten raport, OECD oparła się na kilku źródłach, w tym badaniach materiałów zastanych, dostępnych danych dotyczących kompetencji finansowych (badaniu kompetencji finansowych wśród osób dorosłych OECD/INFE z 2020 r., ocenie kompetencji finansowych w ramach badania PISA 2020, a także innych badaniach krajowych), kwestionariuszu inwentaryzacyjnym oraz warsztacie dla przedstawicieli zainteresowanych podmiotów z zakresu edukacji finansowej, który odbył się 15 marca 2022 r.

Badanie z wykorzystaniem kwestionariusza inwentaryzacyjnego zostało przeprowadzone w okresie grudzień 2021 – styczeń 2022 i dostarczyło informacji o 97 inicjatywach w zakresie edukacji finansowej realizowanych w Polsce przez 45 organizacji⁵. Wstępne wyniki zostały zaprezentowane podczas warsztatu dla interesariuszy edukacji finansowej, które odbyły się 15 marca 2022 r. i w których wzięło udział 92 uczestników reprezentujących podmioty należące do sektora publicznego, sektora prywatnego, instytucji edukacyjnych i organizacji pozarządowych działających w Polsce. Oprócz prezentacji wstępnych wyników badania podsumowującego warsztat miał na celu omówienie tych wyników z uczestnikami. Warsztat stał się również okazją do przeprowadzenia wstępnych konsultacji i zebrania opinii interesariuszy na temat szeroko pojętych celów, priorytetów i grup docelowych KSEF.

OECD opublikowała anglojęzyczną wersję raportu w dniu 13 września 2022 r. (polskie tłumaczenie zostało opublikowane 17 listopada 2022 r.). Wnioski i rekomendacje raportu stanowiły kanwę do opracowania obecnej KSEF.

Opracowanie KSEF i konsultacje z interesariuszami

Po przeprowadzeniu badań i analiz omówionych w raporcie krajowa grupa robocza przystąpiła do opracowania KSEF przy wsparciu technicznym ze strony OECD. Krajowa grupa robocza przeprowadziła dwie rundy konsultacji z polskimi interesariuszami edukacji finansowej na różnych etapach rozwoju KSEF, a mianowicie:

- pisemne konsultacje w sprawie zarysu KSEF, przeprowadzone w dniach 13–30 września 2022 r.
- pisemne konsultacje pierwszego projektu KSEF, przeprowadzone w dniach 1–14 grudnia 2022 r.

Niniejszy dokument KSEF i plan jej wdrażania są wynikiem tego procesu konsultacji i iteracji, w którym wzięło udział szerokie grono interesariuszy z sektora publicznego i prywatnego oraz organizacji społeczeństwa obywatelskiego.

Część II: Krajowa Strategia Edukacji Finansowej

Krajowa Strategia Edukacji Finansowej jest pierwszą tego typu inicjatywą w Polsce. Ma ona ambitny cel zgromadzenia, w skoordynowany sposób, istotnych interesariuszy edukacji finansowej. KSEF ma również na celu wypracowanie jednolitego pojmowania znaczenia edukacji finansowej oraz jej zakładanych osiągnięć w perspektywie krótko- i długoterminowej. Wyznacza ona także strategiczny kierunek działań w obszarze edukacji finansowej, które mogą przynieść korzyści całemu polskiemu społeczeństwu. Opracowując i przyjmując KSEF, Polska dołącza do ponad 65 krajów i gospodarek świata, które realizują własne ogólnokrajowe strategie na rzecz edukacji finansowej.

2.1. Zdefiniowanie edukacji finansowej i związanych z nią pojęć

Na potrzeby Krajowej Strategii Edukacji Finansowej i planu jej wdrażania Polska przyjęła następujące definicje kompetencji finansowych i edukacji finansowej, które zostały pierwotnie opracowane przez OECD (OECD, 2020^[9]; 2012^[11]):

Kompetencje finansowe (ang. financial literacy) definiowane są jako „połączenie świadomości finansowej, wiedzy, umiejętności, postaw i zachowań niezbędnych do podejmowania racjonalnych decyzji finansowych w celu osiągnięcia stanu dobrostanu finansowego.”

Edukacja finansowa definiowana jest jako „proces, w którym konsumenci i/lub inwestorzy finansowi zwiększają swoje kompetencje w zakresie rozumienia produktów, pojęć z zakresu finansów i zagrożeń finansowych, a także, poprzez informacje, wskazówki lub obiektywne porady, rozwijają swoje umiejętności i poczucie pewności siebie, aby stać się bardziej świadomymi zarówno zagrożeń, jak i możliwości finansowych, dokonywać odpowiedzialnych wyborów, wiedzieć, gdzie zwrócić się o pomoc, i podejmować inne skuteczne działania w celu poprawy swojej sytuacji finansowej.”

Edukacja finansowa jest zatem procesem nakierowanym na **indywidualne osoby**. Co za tym idzie, biorąc pod uwagę, że gospodarstwa domowe składają się zazwyczaj z dwóch lub więcej osób mieszkających w tym samym lokalu, beneficjentami edukacji finansowej są w Polsce również gospodarstwa domowe.

Warto również przypomnieć inne pojęcia związane z kompetencjami finansowymi oraz edukacją finansową, takie jak „edukacja ekonomiczna” czy „edukacja w zakresie przedsiębiorczości”, ponieważ wiele inicjatyw i programów realizowanych obecnie w Polsce często łączy te uzupełniające się tematy.

W polskich realiach **edukacja ekonomiczna** obejmuje działania edukacyjne nakierowane na podnoszenie świadomości zasad funkcjonowania rynku finansowego; podnoszenie świadomości zagadnień ekonomicznych w społeczeństwie; kształtowanie postaw sprzyjających rozwojowi przedsiębiorczości; przeciwdziałanie wykluczeniu finansowemu i kształtowanie odpowiedzialności w podejmowaniu decyzji finansowych, w tym m.in. zarządzaniu budżetem domowym i korzystaniu z usług finansowych (OECD, 2022^[3]).

W kontekście UE przedsiębiorczość definiowana jest jako „zdolność do wykorzystywania szans i pomysłów oraz przekształcania ich w wartość dla innych. Tworzona wartość może mieć charakter finansowy, kulturowy lub społeczny” (Young Enterprise Denmark, 2011^[12]; Komisja Europejska, Dyrekcja Generalna ds. Edukacji, Młodzieży, Sportu i Kultury, 2019^[13]). Przedsiębiorczość definiowana jest przez UE jako konkretna „umiejętność”. Całościowe efekty **edukacji w zakresie przedsiębiorczości** zostały również zdefiniowane przez Komisję Europejską w publikacji „The Entrepreneurship Competence Framework” [Ramowa struktura kompetencji w zakresie przedsiębiorczości] (Komisja Europejska, 2016^[14]). Struktura ta powinna być traktowana jako punkt odniesienia przy każdej inicjatywie, której celem jest wspieranie edukacji w zakresie przedsiębiorczości (Komisja Europejska, 2016^[14]).

Te trzy pojęcia (edukacja finansowa, edukacja ekonomiczna i edukacja w zakresie przedsiębiorczości) przeplatają się i często wzajemnie wzmacniają. Na przykład edukacja finansowa może pomagać przyszłym przedsiębiorcom w ich dążeniu do tworzenia odnoszących sukcesy i rentownych biznesów poprzez dostarczanie im wiedzy, umiejętności i uczeniu zachowań niezbędnych do podejmowania odpowiednich decyzji finansowych zarówno w życiu prywatnym, jak i w ramach ich działalności gospodarczej. Edukacja ekonomiczna może zapewnić zrozumienie kontekstu, w jakim od indywidualnych osób oczekuje się dokonywania osobistych wyborów finansowych, co ostatecznie może prowadzić do poprawy sytuacji konsumentów i całego społeczeństwa. Istnieje wiele podobnych przykładów na powiązania pomiędzy edukacją finansową, edukacją ekonomiczną oraz edukacją w zakresie przedsiębiorczości. Chociaż komplementarność ta jest silna i znacząca, te trzy koncepcje edukacji są rozdzielne, często wspierają różne cele polityki edukacyjnej oraz wymagają oddzielnej, ukierunkowanej uwagi oraz zasobów. Edukacja ekonomiczna i edukacja w zakresie przedsiębiorczości mogą przyczynić się do ogólnej wizji oraz celów niniejszej Strategii krajowej, ale Strategia będzie koncentrowała się na edukacji finansowej rozumianej jako edukacja w zakresie finansów osobistych, która ma na celu wspieranie indywidualnej odporności finansowej i dobrostanu finansowego.

Zarówno w Polsce, jak i wielu krajach na całym świecie, cyfryzacja branży finansowej przynosi konsumentom nowe korzyści, ale również generuje nowe zagrożenia. A zatem osoba mająca odpowiednie kompetencje finansowe powinna umieć wykorzystać możliwości, jakie niosą ze sobą innowacje w sektorze finansowym. Jednocześnie powinna być w stanie ochronić siebie przed zagrożeniami wynikającymi z cyfryzacji usług finansowych. Dostęp do urządzeń cyfrowych i Internetu, które są kluczowymi narzędziami poszerzania dostępności cyfrowych usług finansowych, jest w Polsce dobry. Oprócz posiadania odpowiednich umiejętności cyfrowych, konsumenci powinni również posiadać cyfrowe kompetencje w zakresie finansów. Niniejsza Strategia uwzględnia obecny kontekst rosnącej cyfryzacji w Polsce i bierze pod uwagę znaczenie podnoszenia cyfrowych kompetencji finansowych. W związku z tym, Polska przyjmuje następującą definicję cyfrowych kompetencji finansowych, pierwotnie opracowaną przez OECD:

Cyfrowe kompetencje finansowe definiuje się jako „połączenie wiedzy, umiejętności, postaw i zachowań niezbędnych do poszerzania świadomości w zakresie cyfrowych usług i technologii finansowych oraz do bezpiecznego ich wykorzystania w celu osiągnięcia dobrostanu finansowego” (OECD, 2022^[15]).

2.2. Krajowa Strategia Edukacji Finansowej – Wizja

Wizja określa oczekiwany długofalowy efekt Krajowej Strategii Edukacji Finansowej oraz planów jej wdrażania. Skuteczna realizacja działań opisanych w planach wdrażania, wspierających zidentyfikowane cele strategiczne, doprowadzi w dłuższej perspektywie do osiągnięcia następujących oczekiwanych rezultatów:

Mieszkańcy Polski posiadają niezbędne kompetencje finansowe, które pomagają im poprawić ogólną odporność finansową oraz dobrostan finansowy.

Społeczeństwo posiadające kompetencje finansowe przyczyni się do integracyjnego i zrównoważonego rozwoju polskiej gospodarki.

Krajowa Strategia Edukacji Finansowej zapewnia ramy koordynacji interesariuszy, realizacji działań i monitorowania osiąganych celów. Oczekuje się, że w efekcie działań przeprowadzonych w ramach realizacji KSEF mieszkańcy Polski będą posiadać kompetencje finansowe niezbędne do:

- poprawy własnej odporności finansowej oraz zdolności ochrony przed negatywnymi wstrząsami finansowymi, stawiania im czoła, radzenia sobie z nimi i wychodzenia z nich, oraz
- podniesienia poziomu dobrostanu finansowego poprzez zdolność kontrolowania własnych finansów i osiągania krótko- i długoterminowych celów finansowych.

Zgodnie z tą wizją odporność finansowa i dobrostan finansowy są potencjalnymi rezultatami edukacji finansowej i można je poprawić w krótkim okresie (na przykład poprzez obniżenie ogólnego poziomu zadłużenia danej osoby lub zgromadzenie oszczędności na wypadek sytuacji kryzysowych) oraz w dłuższej perspektywie (poprzez np. zapewnienie sobie dobrostanu finansowego na starość). Celem KSEF jest zapewnienie konsumentom *niezbędnych kompetencji finansowych* do poprawy własnej odporności finansowej oraz dobrostanu finansowego. Przez kompetencje finansowe należy rozumieć te aspekty wiedzy finansowej, zachowań, umiejętności i postaw, które stanowią podstawę rozsądnych decyzji finansowych (OECD, 2017^[16]). Są to główne lub podstawowe kompetencje w zakresie znajomości zagadnień finansowych, które mogą przynieść korzyści danej osobie.

Jednak odporność finansowa i dobrostan finansowy rzadko zależą wyłącznie od indywidualnych wyborów osobistych, ale są również konsekwencją systemu społecznego, gospodarczego i finansowego, w którym żyją indywidualne osoby. Zależą również od innych obowiązujących w kraju polityk publicznych, takich jak ochrona konsumentów na rynku finansowym oraz szerzej pojęta polityka gospodarcza i społeczna, które mogą stanowić uzupełnienie edukacji finansowej. Dlatego też Strategia realizowana będzie równolegle do działań mających na celu utrzymanie bezpieczeństwa, włączającego charakteru i odporności systemu finansowego, takich jak włączenie finansowe oraz zasady i praktyki w zakresie ochrony konsumentów finansowych, oraz będzie przez nie wspierana⁶.

Oczekuje się, że oprócz korzyści dla osób indywidualnych i gospodarstw domowych wyższy poziom kompetencji finansowych w Polsce przyniesie również pozytywne efekty na poziomie ogólnospołecznym. Należy oczekiwać, że społeczeństwo posiadające kompetencje finansowe będzie również rozumieć kluczowe krajowe, europejskie i międzynarodowe wysiłki na rzecz wspierania włączającego i zrównoważonego rozwoju polskiej gospodarki i społeczeństwa oraz będzie się przyczyniać do ich realizacji.

2.3 Kluczowe priorytety Krajowej Strategii Edukacji Finansowej

Na potrzeby realizacji wizji, KSEF wskazuje szereg kluczowych priorytetów. Oczekuje się, że zostaną one uwzględnione poprzez działania opisane w planie wdrażania oraz poprzez skoordynowane wysiłki interesariuszy działających na polu edukacji finansowej, którzy zgodzili się wziąć udział w realizacji KSEF. Wspomniane kluczowe priorytety zostały zaprezentowane w części II niniejszego dokumentu (Krajowej Strategii Edukacji Finansowej). Priorytety te stanowią cele długoterminowe Strategii i wyznaczają kierunek obecnych i przyszłych działań, które będą podejmowane dla osiągnięcia tych celów. Kluczowe priorytety są stosunkowo szerokie i mogą być podzielone na dwa rodzaje:

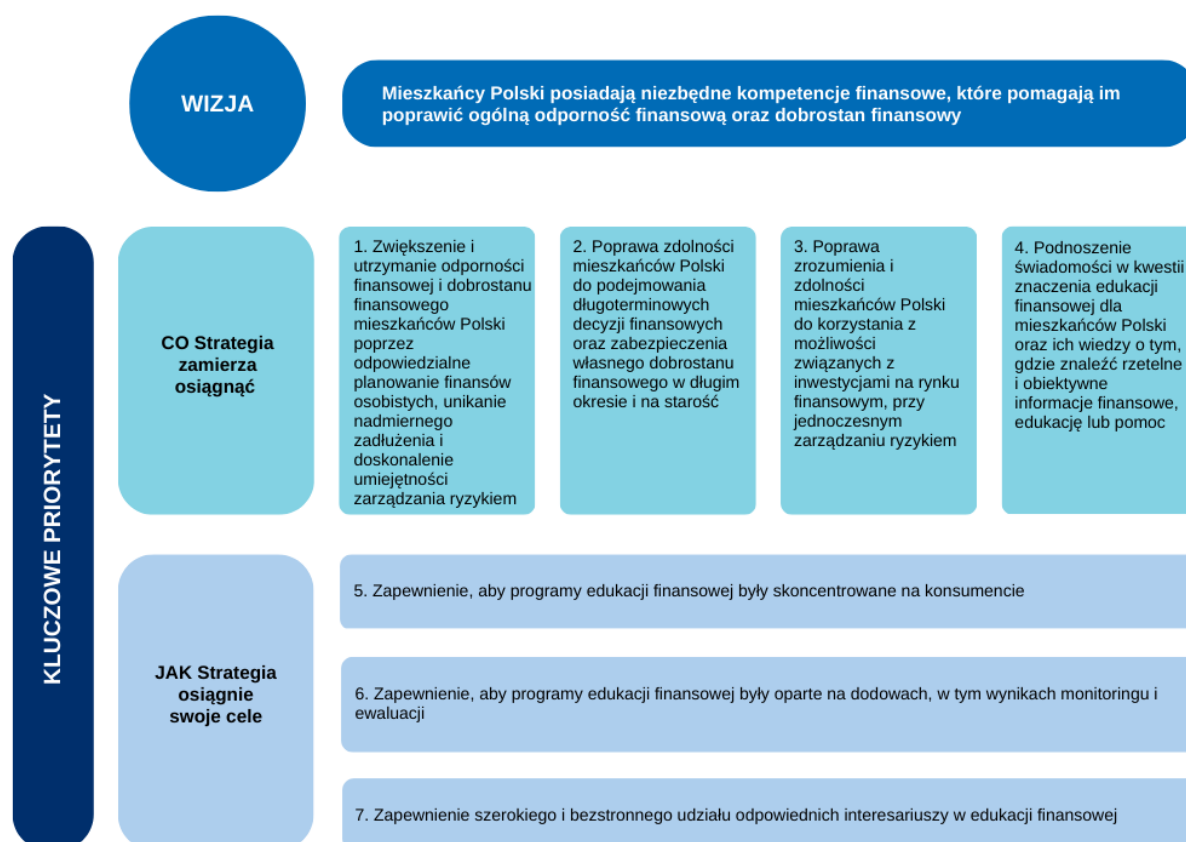
- Priorytety, które odpowiadają na pytanie „co”, w odniesieniu do pożądaných zmian w wiedzy, postawach i zachowaniach ludzi, które Strategia chce osiągnąć. To priorytety od 1 do 4, wskazane poniżej. W Strategii przyznano, że zmiany te mogą wymagać czasu i będą wymagały wsparcia w postaci różnego rodzaju ciągłych i odpowiednio dostosowanych działań.

- Priorytety, które odpowiadają na pytanie „jak”, w odniesieniu do tego, jak przewidziane w Strategii programu edukacji finansowej powinny być zaprojektowane i wprowadzone, aby pożądane zmiany w wiedzy, postawach i zachowaniach ludzi zostały osiągnięte. Obejmują one priorytety od 5 do 7 i określają zasady, jakimi powinny kierować się wprowadzane w Polsce programy edukacji finansowej.

Priorytety kluczowe są wspierane i wdrażane poprzez działania (zob. część III, planu wdrażania). Działania to czynności wykonywane przez interesariuszy aktywnych na polu edukacji finansowej, które są bardziej skupione na konkretnych celach niż same priorytety, a zatem prawdopodobnie zostaną osiągnięte szybciej niż priorytety, których realizację wspierają. W związku z tym działania zostały opisane w części III niniejszego dokumentu (plan wdrażania), która określa konkretne działania do podjęcia przez interesariuszy, kluczowe wskaźniki efektywności oraz ramy czasowe realizacji. Działania podlegają regularnemu monitorowaniu i ewaluacji, w związku z czym prawdopodobnie będą ulegać zmianom częściej niż sama Strategia (zob. punkt „Monitoring i ewaluacja”).

Siedem priorytetów kluczowych opisanych w tym rozdziale zostało wybranych na podstawie analizy i danych opisanych w raporcie „Znajomość zagadnień finansowych w Polsce: Znaczenie, dowody i oferta edukacyjna” (OECD, 2022^[3]), dyskusji i konsultacji pomiędzy członkami krajowej grupy roboczej oraz rozmów z szerokim gronem interesariuszy aktywnych na polu edukacji finansowej. Mają one również charakter strategiczny, o ile wspierają kluczowe polityki krajowe opisane w części I. Poniżej przedstawiono uzasadnienie dla każdego priorytetu. Szczegóły ich wdrażania poprzez poszczególne działania zostały przedstawione w części III.

Wykres 1. Ogólny zarys KSEF i jej priorytetów kluczowych

Priorytety odpowiadające na pytanie, „co” Strategia zamierza osiągnąć

W celu wsparcia mieszkańców Polski w poprawie ich odporności finansowej i dobrostanu finansowego KSEF skupi się na wspieraniu określonych kompetencji finansowych, które zaowocują pożądanymi zmianami w wiedzy, postawach i zachowaniach ludzi.

Wstępne badania i analizy wskazują, że mieszkańcy Polski odnieśliby korzyści z programów edukacji finansowej, które zwiększają wiedzę, podnoszą umiejętności i kształtują właściwe nawyki w odniesieniu do planowania budżetu domowego, oszczędzania, inwestowania, chronienia finansów gospodarstwa domowego przy pomocy odpowiedniego ubezpieczenia oraz unikania niepotrzebnego zadłużenia (OECD, 2022^[3]). Ponadto konsumenci w Polsce odnieśliby korzyści z lepszego rozumienia, jak funkcjonują systemy finansowe i socjalne, oraz gdyby znali swoje prawa przy zakupie i korzystaniu z produktów finansowych, a także byli świadomi potencjalnych zagrożeń związanych z oszustwami finansowymi. W odniesieniu do inwestowania konsumenci powinni rozumieć, jaka jest realistyczna stopa zwrotu z danej inwestycji oraz jak rozpoznać instrumenty inwestycyjne, których celem jest dokonanie oszustwa. I wreszcie, biorąc pod uwagę postępującą cyfryzację systemu finansowego, konsumenci powinni być świadomi potencjalnych zagrożeń w zakresie cyberbezpieczeństwa i oszustw w Internecie, a także wiedzieć, jak bezpiecznie poruszać się w sieci. Podnosząc te kompetencje finansowe mieszkańców Polski, KSEF wesprze ich w poprawie odporności finansowej i osiągnięciu wyższego dobrostanu finansowego.

Ponadto edukacja finansowa może odegrać trzy ważne role w odniesieniu do sytuacji finansowej mieszkańców Polski:

- rolę prewencyjną, ponieważ wspiera konsumentów w podejmowaniu decyzji finansowych, które leżą w ich najlepszym interesie, zwiększa ich odporność finansową i zapobiega wstrząsom finansowym;
- rolę zaradczą, ponieważ może wspierać osoby doświadczające problemów finansowych (np. osoby nadmiernie zadłużone) w ich rozwiązaniu;
- rolę naprawczą, ważną zwłaszcza dla tych, którzy doświadczyli trudności finansowych (takich jak wyjście z kryzysu finansowego), ale powracają do systemu finansowego.

Te trzy role są również zawarte w określonych poniżej priorytetach.

Pierwsze cztery opisane poniżej priorytety skupiają się na tym, co Strategia ma osiągnąć.

1. Zwiększenie i utrzymanie odporności finansowej i dobrostanu finansowego mieszkańców Polski poprzez odpowiedzialne planowanie finansów osobistych, unikanie nadmiernego zadłużenia i doskonalenie umiejętności zarządzania ryzykiem

Poczucie finansowego bezpieczeństwa oraz posiadania kontroli nad stanem finansów osobistych może zmniejszyć poziom stresu związanego z sytuacją finansową i przyczynić się do osiągnięcia dobrostanu finansowego. Można to osiągnąć na przykład poprzez staranne sporządzenie osobistego planu finansowego, unikanie niepotrzebnego zadłużania się, stawianie czoła nieoczekiwanym wydatkom bez zaciągania pożyczek czy posiadanie odpowiedniego ubezpieczenia.

Jak wynika z Międzynarodowego badania kompetencji finansowych osób dorosłych OECD/INFE 2020 (OECD, 2020^[5]), większość Polaków (93,7%) podejmuje decyzje finansowe każdego dnia. Jednocześnie, 71,4% planuje zarządzanie swoimi dochodami i wydatkami, a 59,4% uważnie monitoruje swoje sprawy finansowe. Ponad 40% Polaków potrafi podjąć decyzję dotyczącą zakupu jakiegoś dobra w sposób impulsywny (bez starannego zastanowienia, czy ich na to stać, czy nie), a 25% nie płaci w terminie swoich rachunków. Posiadanie celów finansowych może motywować do ich osiągnięcia oraz do sporządzenia planu finansowego prowadzącego do realizacji tych celów. Jednakże w Polsce 41,2% osób posiada długoterminowy cel finansowy, a 52,7% z nich deklaruje oszczędzanie lub inwestowanie pieniędzy w celu

jego realizacji. Odpowiednio dopasowana edukacja finansowa mogłaby podnieść świadomość na temat tego, jak ważne jest planowanie wydatków w celu osiągnięcia krótko- i długoterminowych celów.

W przypadku utraty swojego głównego źródła utrzymania ponad trzy czwarte Polaków miałyby problem z pokrywaniem kosztów utrzymania przez co najmniej sześć miesięcy, bez pożyczania pieniędzy lub zmiany miejsca zamieszkania. W marcu 2022 r. 43% Polaków twierdziło, że nie posiada w ogóle żadnej poduszki finansowej (Krajowy Rejestr Długów Biuro Informacji Gospodarczej, 2022^[17]). W 2020 r. około jednej czwartej gospodarstw domowych (28%) posiadało jakąś formę zadłużenia. Spośród nich 47,5% gospodarstw domowych uważało zadłużenie za obciążenie, mimo iż terminowo regulowało spłaty, podczas gdy dla pozostałych 52,5% gospodarstw domowych zadłużenie było dużym obciążeniem, nawet do takiego stopnia, że terminowe regulowanie spłat nie zawsze było możliwe, lub w ogóle nie były w stanie go spłacić (GUS, 2021^[18]). Według danych Eurofound w 2020 roku około 20% gospodarstw domowych w Polsce było zagrożonych nadmiernym zadłużeniem (Eurofound, 2020^[6]). W sumie 66,1% Polaków uważa, że finansowo ledwo daje sobie radę, 46,2% uważa, że ich finanse kontrolują ich życie, a 36,9% martwi się, czy pokryje swoje normalne wydatki na życie. Takie dane wskazują, że Polacy mogą skorzystać na ukierunkowanych programach edukacji finansowej, które pomogą im lepiej zarządzać swoimi finansami i unikać wpadnięcia w pułapkę zadłużenia. Edukację finansową można wykorzystać do podnoszenia świadomości na temat praw konsumentów, potencjalnych pułapek w procesie udzielania pożyczek czy kredytów, ryzyka związanego z kosztownymi kredytami konsumenckimi i innymi formami kredytu oraz do wspierania planowania budżetu domowego i oszczędzania jako „alternatywy” dla uciekania się do kredytu.

Edukacja finansowa w obszarach zarządzania ryzykiem oraz ubezpieczeń mogłaby również wspierać Polaków, zwłaszcza tych najbardziej narażonych na ryzyko finansowe, w zarządzaniu ryzykiem, które może pociągać za sobą poważne negatywne konsekwencje finansowe (OECD, 2022^[3]).

I wreszcie, biorąc pod uwagę postępującą cyfryzację systemu finansowego w Polsce, aby utrzymać swoją odporność finansową i dobrostan finansowy, konsumenci powinni być świadomi potencjalnych zagrożeń w zakresie cyberbezpieczeństwa i oszustw w Internecie, a także wiedzieć, jak się przed nimi chronić.

2. Poprawa zdolności mieszkańców Polski do podejmowania długoterminowych decyzji finansowych oraz zabezpieczenia własnego dobrostanu finansowego w długim okresie i na starość

Niezbędne jest podnoszenie świadomości znaczenia posiadania wystarczających oszczędności na starość oraz doskonalenie umiejętności Polaków w zakresie długoterminowego oszczędzania. Kilka przeprowadzonych w Polsce badań wskazuje na fakt, że ci, którzy aktywnie zarządzają swoimi zasobami emerytalnymi i mają plan na swoją emeryturę, wykazują najwyższy poziom wiedzy finansowej w obszarze inwestowania emerytalnego (Zakład Ubezpieczeń Społecznych, 2016^[19]; Solarz, 2019^[20]).

Pewne czynniki wskazują na rosnące zagrożenie ubóstwem dochodowym osób starszych (OECD, 2019^[21]). Prawie trzy czwarte Polaków obawia się, że na starość będzie im brakować pieniędzy (Polska Izba Ubezpieczeń, 2021^[22]), a prawie jedna trzecia wskazuje na zupełny brak pewności w obszarze planowania emerytury (OECD, 2020^[5]). Młodzi ludzie wykazują najniższy stopień pewności siebie w kwestii planowania emerytury: około 33,7% młodych ludzi (w wieku od 18 do 30 lat) twierdzi, że nie ma poczucia pewności siebie w kwestii planowania swojej emerytury, podczas gdy, w przedziale wiekowym 60–79 lat, odsetek ten spada do 19,8 (OECD, 2020^[5]). Ograniczona jest również wiedza na temat zasad polskiego systemu emerytalnego (Zakład Ubezpieczeń Społecznych, 2016^[19]). Pomimo obaw o swoją przyszłość finansową prawie połowa Polaków deklaruje, że nie oszczędza na emeryturę (Polska Izba Ubezpieczeń, 2021^[22]).

Poprawa świadomości znaczenia długoterminowego planowania i lepsze zrozumienie zmian wprowadzanych w systemie emerytalnym może przyczynić się do wzrostu zainteresowania dobrowolnymi programami emerytalnymi, takimi jak Pracownicze Plany Kapitałowe (PPK), Pracownicze Programy

Emerytalne (PPE), Indywidualne Konta Emerytalne (IKE), Indywidualne Konta Zabezpieczenia Emerytalnego (IKZE), oraz może zmniejszać ryzyko ubóstwa na starość (OECD, 2022^[3]).

Ponadto, jak podkreślono w części I, SRRK (Strategia rozwoju rynku kapitałowego) wskazuje na rosnące znaczenie zrównoważonego finansowania jako sposobu na przejście na bardziej ekologiczną gospodarkę i uznaje, że ważne jest zwiększanie świadomości i edukacji społeczeństwa w zakresie zrównoważonego finansowania. Prywatne plany oszczędzania na emeryturę to ważne długoterminowe inwestycje, które mogą mieć różne cechy zrównoważonego rozwoju. Osoby indywidualne powinny mieć świadomość, w jakim stopniu dany produkt emerytalny odpowiada ich preferencjom w zakresie zrównoważonego rozwoju, i w razie potrzeby czuć się pewnie w zadawaniu pytań lub domaganiu się dodatkowych lub lepszych wyborów.

3. Poprawa zrozumienia i zdolności mieszkańców Polski do korzystania z możliwości związanych z inwestycjami na rynku finansowym, przy jednoczesnym zarządzaniu ryzykiem

Oszczędności Polaków są na niskim poziomie, a ich udział w rynku kapitałowym – na jeszcze niższym. W Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR) uznaje się niski poziom oszczędności prywatnych za jeden z czynników negatywnie wpływających na perspektywy stabilnego rozwoju Polski. SOR stawia sobie za cel rozwój rynku finansowego w oparciu o zmiany regulacyjne i instytucjonalne, ale także uznaje, że równie ważne jest „budowanie kultury oszczędzania” i zwiększanie zrozumienia przez Polaków korzyści płynących z inwestowania (Rząd RP, 2017^[10]).

Mimo iż prawie 80% gospodarstw domowych deklaruje oszczędzanie (GUS, 2021^[18]), większość tych oszczędności jest utrzymywana w gotówce lub na lokatach bankowych (Narodowy Bank Polski, 2020^[23]).

Tylko 8% Polaków inwestuje na rynku kapitałowym (Fundacja Think!, Fundacja Citi Handlowy im. Leopolda Kronenberga i Uniwersytet Warszawski, 2022^[24]). Badanie kompetencji finansowych osób dorosłych OECD/INFE 2020 pokazuje, że zaledwie 0,7% respondentów posiada rachunek inwestycyjny, 1,1% posiada akcje i udziały, a 0,8% posiada obligacje (OECD, 2020^[5]). Generalnie Polacy wiedzą, czym są akcje, ale 62% uważa, że nie ma wystarczającej wiedzy, by móc inwestować na rynku finansowym (Fundacja Warszawski Instytut Bankowości i Fundacja Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie, 2021^[8]). Ponad 40% inwestujących na rynku kapitałowym robi to w celu zróżnicowania swoich dochodów, a 25% postrzega to jako formę oszczędności emerytalnych (Stowarzyszenie Inwestorów Indywidualnych, 2021^[25]). Dla Polaków głównym źródłem informacji o inwestycjach pozostaje Internet, który jest dla nich przytłaczający ze względu na dużą liczbę źródeł, ilość informacji i specjalistyczny język (Izba Zarządzających Funduszami i Aktywami, 2021^[26]). Bariery te powodują, że większość Polaków nie może korzystać z możliwości związanych z inwestycjami na rynku finansowym.

Zgodnie z oczekiwaniami wyrażonymi w SOR, właściwe programy edukacji finansowej dotyczące inwestowania i zarządzania ryzykiem mogą wspierać Polaków w maksymalizacji zysków i zarządzaniu ryzykiem, jednocześnie przyczyniając się do dalszego rozwoju lokalnego rynku kapitałowego. Ten priorytet może się również przyczynić do realizacji SRRK. Może to również obejmować podnoszenie świadomości i zrozumienia inwestorów w zakresie zrównoważonych inwestycji i produktów, dzięki czemu będą mogli dostosować swoje preferencje w zakresie zrównoważonego rozwoju do odpowiednich produktów inwestycyjnych i wspierać zieloną transformację Polski.

4. Podnoszenie świadomości w kwestii znaczenia edukacji finansowej dla mieszkańców Polski oraz ich wiedzy o tym, gdzie znaleźć rzetelne i obiektywne informacje finansowe, edukację lub pomoc

Poziom kompetencji finansowych w polskim społeczeństwie jest niski. Większość Polaków przyznaje, że edukacja finansowa jest niezbędna w codziennym życiu ich samych i ich dzieci, ale mniej niż 10% uważa,

że ich wiedza finansowa jest na wysokim poziomie. Polacy przyznają także, że szkoła i rodzina stanowią dwa najważniejsze źródła edukacji finansowej ich dzieci. Jednocześnie jedynie połowa rodziców rozmawia z własnymi dziećmi o kwestiach związanych z pieniędzmi, zapewne z powodu niskiego poczucia pewności siebie w obszarze finansów (NBP, 2020^[1]; NBP, 2018^[27]).

Kilka publicznych instytucji jest w Polsce upoważnionych do udzielania konsumentom informacji w zakresie usług finansowych, rynku finansowego i obowiązujących na nim praw konsumentów (zob. punkt 3.2.1 w: (OECD, 2022^[3]). Ponadto interesariusze z sektora publicznego, prywatnego i obszaru społeczeństwa obywatelskiego realizują inicjatywy dotyczące tematów interesujących konsumentów finansowych za pośrednictwem różnych kanałów, takich jak kampanie informacyjne, telewizja, media społecznościowe, platformy e-learningowe, materiały drukowane i dedykowane konsumentom strony internetowe (OECD, 2022^[3]). Wielość źródeł może być dla konsumentów przytłaczająca, a znalezienie rzetelnych źródeł – kłopotliwe. Ma to zwłaszcza miejsce w przypadku złożonych kwestii finansowych, takich jak inwestowanie. Polacy wręcz deklarują, że głównymi barierami w zainteresowaniu się inwestycjami są duża liczba źródeł internetowych i branżowy żargon (Izba Zarządzających Aktywami i Funduszami, 2021^[26]).

Dostarczenie informacji istotnych dla konsumentów ma zasadnicze znaczenie, zwłaszcza jeżeli dostarczane są one we właściwym momencie. Konsumentom powinni mieć dostęp do informacji finansowych wysokiej jakości, które są łatwe do zlokalizowania i zrozumienia. Bycie dobrze poinformowanym i pewność siebie w kwestii zrozumienia informacji może również umożliwiać konsumentom podejmowanie odpowiednich działań, zwracanie się z prośbą o wyjaśnienia lub pomoc.

Priorytety odpowiadające na pytanie, „jak” Strategia osiągnie swoje cele

Powodzenie realizacji kluczowych priorytetów 1–4 zależeć będzie od jakości i zasięgu realizowanych w Polsce programów edukacji finansowej oraz od zaangażowania społeczności interesariuszy w rozwój obiektywnych inicjatyw edukacji finansowej.

Oczekuje się, że w procesie realizacji nowych lub już istniejących programów edukacji finansowej aktywni na tym polu w Polsce interesariusze będą, na ile to możliwe, stosować zalecenia Krajowej Strategii i jej plan wdrażania. Szczególnie istotne zalecenia to te, które dotyczą zaangażowania interesariuszy w proces edukacji finansowej, jakości programów edukacji finansowej oraz ich monitorowania i ewaluacji. Zalecenia te wpisują się w priorytety od 5 do 7 wskazane poniżej.

5. Zapewnienie, aby programy edukacji finansowej były skoncentrowane na konsumentach

Badanie z wykorzystaniem kwestionariusza inwentaryzacyjnego przeprowadzone od grudnia 2021 r. do stycznia 2022 r. wykazało, że w Polsce istnieje już znacząca oferta programów edukacji finansowej (OECD, 2022^[3]). Wydaje się jednak również, że istniejąca oferta niekoniecznie odpowiada potrzebom Polaków w zakresie edukacji finansowej i ich nie zaspokaja. Zamiast skupiać się na rzeczywistych potrzebach konsumentów niektóre podmioty koncentrują się raczej na tematach związanych z ich konkretnymi obszarami specjalizacji lub działania.

Programy edukacji finansowej wprowadzane w ramach niniejszej Strategii, obok dostarczania informacji lub podnoszenia świadomości w konkretnych kwestiach, powinny koncentrować się na wspieraniu konsumentów w osiąganiu trwałej zmiany nawyków. Skoncentrowane na konsumentach programy edukacji finansowej uwzględniają zebrane dane dotyczące indywidualnych zachowań i dostarczają odpowiednich rozwiązań dla poszczególnych osób, tak by dokonywali oni lepszych wyborów. Z zebranych danych wynika, że programy dostosowane do potrzeb zachęcają konsumentów do większego zaangażowania i wywierają na nich większy wpływ. Edukacja finansowa jest skuteczniejsza, gdy programy edukacyjne odpowiadają na indywidualne potrzeby i zachowania. Istnieje również potrzeba podejmowania

starań w zakresie dostosowania kanałów dostarczania treści programów edukacji finansowej do potrzeb konsumentów.

6. Zapewnienie, aby programy edukacji finansowej były oparte na dowodach, w tym wynikach monitoringu i ewaluacji

Ważne jest zapewnienie, aby programy edukacji finansowej opierały się na dowodach. Programy oparte na wiarygodnych danych uwzględniają czynniki kształtujące finansowe nawyki, normy, postawy i zachowania Polaków. Stawiają sobie za cel zrozumienie, dlaczego ludzie zachowują się w określony sposób, i dostarczenie wskazówek, w jaki sposób ludzie mogą osiągnąć dobrostan finansowy poprzez edukację finansową.

W procesie opracowywania i dostosowywania programów edukacji finansowej do potrzeb grup docelowych, zachęca się interesariuszy edukacji finansowej do wykorzystywania danych dotyczących kompetencji finansowych, wyników badań ilościowych i jakościowych, a także obserwacji behawioralnych. Podmioty oferujące edukację finansową w Polsce posiadają bogate zbiory danych o kompetencjach finansowych osób dorosłych i młodzieży, które mogą być wykorzystywane przy tworzeniu odpowiednio dostosowanych programów edukacji finansowej. Dzięki realizacji KSEF powstaną wysokiej jakości badania i dane o strategicznym znaczeniu, które będą regularnie aktualizowane i udostępniane wszystkim interesariuszom. KSEF skupi się na zacieśnianiu współpracy ze środowiskiem akademickim, tak aby mogło przyczynić się do gromadzenia danych wspierających zrozumienie potrzeb konsumentów, a tym samym – wspomóc opracowanie lepiej dostosowanych i skutecznych inicjatyw w zakresie edukacji finansowej. Ten priorytet wpisuje się też w priorytet 5.

Kluczowe dane wspomagające rozwój i realizację edukacji finansowej mogą również pochodzić z wyników regularnego i rygorystycznego procesu monitorowania i ewaluacji. Mogą pomóc w zrozumieniu, które inicjatywy edukacji finansowej wspierają konsumentów oraz które programy i strategie są skuteczne w promowaniu zmian w ich nawykach. W Polsce monitoring i ewaluacja programów edukacji finansowej mają stosunkowo ograniczony charakter. KSEF będzie dążyć do rozwiązania tego problemu poprzez opracowanie szczegółowych wytycznych i zapewnienie wsparcia w zakresie ewaluacji programów strategicznych (zob. działania w planie wdrażania oraz w punkcie poświęconym monitoringowi i ewaluacji).

7. Zapewnienie szerokiego i bezstronnego udziału odpowiednich interesariuszy w edukacji finansowej

Priorytet ten ma na celu zapewnienie, aby środowisko edukacji finansowej w Polsce miało charakter włączający oraz aby szerokie grono dostawców edukacji finansowej angażowało się w realizację KSEF w sposób przejrzysty, sprawiedliwy i bezstronny. W szczególności podkreśla on znaczenie bezstronności w opracowywaniu i realizacji programów edukacji finansowej przez wszystkich interesariuszy.

Zanim opracowana została KSEF, grupa organizacji społeczeństwa obywatelskiego opracowała zestaw konkretnych wytycznych. Odnoszą się one do zasad, którymi powinny kierować się organizacje i edukatorzy przy opracowywaniu lub realizacji programów edukacji finansowej. Jednak ich zastosowanie i zasięg były ograniczone [zob. punkt 3.2.2 raportu „Znajomość zagadnień finansowych w Polsce: Znaczenie, dowody i oferta edukacyjna” (OECD, 2022^[3])].

W celu realizacji tego priorytetu opracowane zostaną kompleksowe i międzysektorowe wytyczne i kodeksy postępowania dotyczące zaangażowania interesariuszy w edukację finansową, uwzględniające konkretne przykłady z Polski i praktyki międzynarodowe. Te nowe wytyczne będą rozwiązaniem systemowym, ogólnokrajowym, włączającym. Zostaną one opracowane we współpracy z odpowiednimi interesariuszami, w ramach pierwszego planu wdrażania. Ich opracowanie jest kluczowe, ponieważ brak takich wytycznych czy kodeksów postępowania mógłby skutkować wykorzystaniem edukacji finansowej przez prywatne podmioty do promowania własnej działalności komercyjnej. Oprócz tego, że tego typu praktyki są nieetyczne i szkodliwe dla konsumentów, mogą również podważać zaufanie konsumentów do

sektora finansowego i szerzej do inicjatyw edukacji finansowej. Bezstronne i rzetelne programy edukacji finansowej mają być zaprojektowane w taki sposób, aby służyły potrzebom konsumentów. Dlatego ważna będzie ścisła współpraca z szerokim gronem interesariuszy przy opracowywaniu i przyjmowaniu tych wytycznych.

2.4. Ramy czasowe KSEF oraz planów wdrażania

Opisane powyżej kluczowe priorytety określają długoterminowe cele Strategii. Przewiduje się ich realizację w ciągu siedmiu lat, po czym zostaną one poddane ewaluacji. Nie oznacza to, że wszystkie priorytety muszą być zrealizowane w ciągu siedmiu lat, lecz raczej, że po takim czasie możliwa będzie ocena, czy dane priorytety są nadal kluczowe.

Priorytety te wyznaczają kierunek obecnych i przyszłych działań, które będą podejmowane w celu ich realizacji. Działania te zostały opisane w planie wdrażania. Planu wdrażania zostały opracowane na okresy trzyletnie. W tych okresach podlegają one monitorowaniu i ewaluacji (zob. punkt „Monitoring i ewaluacja”). Plany te i związane z nimi działania mogą zatem zmieniać się częściej niż sama Strategia. Monitoring i ewaluacja planu wdrażania może spowodować niewielkie korekty w samej Strategii, ale w krótkim okresie nie przewiduje się zmiany jej głównych kierunków.

Uzupełnieniem każdego planu wdrażania mogą być roczne plany działania, które można sporządzić na podstawie zapisów zawartych w planie trzyletnim i które jasno określą działania i kluczowe wskaźniki efektywności (KPI) do osiągnięcia w danym roku. Plany będą opracowywane co roku przez Komitet Wdrażający (zob. poniższy rozdział dotyczący zarządzania).

2.5. Zasady priorytetyzacji

Krajowa Strategia Edukacji Finansowej ma na celu wyznaczenie długoterminowego strategicznego kierunku działań z zakresu edukacji finansowej, które mają być podejmowane wspólnie przez interesariuszy i które mają przynieść korzyści całemu polskiemu społeczeństwu. Przewidziana w Strategii wizja wspierania mieszkańców Polski w osiąganiu większej odporności finansowej i dobrostanu finansowego jest ambitnym celem długoterminowym. Wiele działań wskazanych w planie wdrażania, zwłaszcza tych nakierowanych na podnoszenie świadomości, zostało tak zaprojektowanych, by korzyści z nich odnosiło całe polskie społeczeństwo.

Jednocześnie w KSEF wskazano, że niektóre grupy społeczne mogą pilniej potrzebować i ukierunkowanego wsparcia, dlatego też należy ustanowić działania wspierające te grupy i nadać im odpowiedni priorytet. Grupy te mogą się zmieniać w trakcie realizacji KSEF. W miarę jak zaspokajane są potrzeby grup narażonych na trudności finansowe lub gdy inne grupy stają się tymi wymagającymi szczególnej uwagi, działania realizowane w ramach KSEF mogą również wymagać dostosowania. Ważne jest, aby działania określone w KSEF były ukierunkowane, tak aby Strategia była jak najbardziej skuteczna oraz elastyczna pod względem ustalania priorytetów dla poszczególnych grup docelowych i odpowiadała na pojawiające się potrzeby i obszary wymagające wsparcia.

W raporcie pt. „Znajomość zagadnień finansowych w Polsce: Znaczenie, dowody i oferta edukacyjna” (OECD, 2022^[3]) wskazuje się kilka grup docelowych, które mogą potrzebować priorytetowego potraktowania w programach edukacji finansowej w Polsce. Są to:

- gospodarstwa domowe o niskich dochodach,
- osoby o niepewnej pozycji na rynku pracy, w tym bezrobotni i osoby pracujące na podstawie niestabilnych lub tymczasowych umów,
- konsumenci narażeni na nadmierne zadłużenie lub już nadmierne zadłużeni,

- osoby starsze,
- mieszkańcy obszarów wiejskich i małych miast,
- migranci i uchodźcy,
- osoby w wieku produkcyjnym, zwłaszcza te zbliżające się do wieku emerytalnego,
- dzieci, młodzież, rodzice i nauczyciele.

Inne ważne grupy docelowe, wskazane w tym samym raporcie to kobiety oraz mikro-, małe i średnie przedsiębiorstwa (MMŚP). Wraz z upływem czasu i po przeprowadzeniu kolejnych ukierunkowanych badań pojawić się mogą inne potrzebujące grupy, które będą wymagały traktowania priorytetowego.

Wszystkie powyższe grupy mają swoje specyficzne cechy i wymagają dopasowanej do potrzeb edukacji finansowej. Ponadto nie są to grupy jednolite i każda z nich ma swoje podgrupy. Może zaistnieć potrzeba przeprowadzenia dodatkowych badań w celu zrozumienia ich wspólnych potrzeb, aby możliwe było odpowiednie dostosowanie edukacji finansowej. Opracowując i wdrażając swoje programy, interesariusze z obszaru edukacji finansowej mogą ponadto rozważyć dostosowanie swoich metod nauczania, aby uwzględnić specyficzne ograniczenia niektórych osób (na przykład osób niedowidzących lub niedosłyszących).

Biorąc pod uwagę, że KSEF ma być dokumentem o charakterze długoterminowym i nierealistyczne byłoby podejmowanie prób zaspokojenia potrzeb wszystkich istotnych grup jednocześnie, KSEF określa zestaw zasad priorytetyzacji. W obecnych i przyszłych planach wdrażania te zasady będą wykorzystywane przy ustalaniu priorytetowych grup docelowych. Priorytetowe grupy docelowe można zmieniać wraz z każdym planem wdrażania, po dokonaniu ewaluacji, w jaki sposób zostały już zaspokojone potrzeby tych grup, jakie prace pozostały do wykonania, a także jakie są potrzeby innych grup.

Zasady priorytetyzacji przedstawiono poniżej:

- **Faktyczna lub potencjalna podatność danej grupy na trudności finansowe.** Kryterium to bada, jaka jest faktyczna lub potencjalna podatność na trudności finansowe danej grupy docelowej. W zaktualizowanym dokumencie „G20/OECD High-Level Principles on Financial Consumer Protection” (OECD, 2022^[28]) potwierdzono, że podatność konsumentów na zagrożenia może przejawiać się w różny sposób, w różnych okolicznościach i może wynikać z połączenia cech osobistych, indywidualnych okoliczności, sytuacji ekonomicznej i warunków rynkowych. Ogólnie rzecz biorąc, osoba podatna na zagrożenia o charakterze finansowym to osoba, która stoi w obliczu niestabilności finansowej lub sytuacji, która naraża ją na ryzyko finansowe i wstrząs finansowy. Zazwyczaj osoby te stoją w obliczu sytuacji połączenia niskich dochodów lub małej ilości płynnych aktywów z wysokim zadłużeniem, słabą ochroną socjalną czy ubezpieczeniową oraz trudnościami w radzeniu sobie ze stresem finansowym. Każdy, w pewnych warunkach, może stać się podatny na zagrożenia związane z finansami. W polskich realiach identyfikacja słabości finansowych mogłaby dostarczyć informacji o konkretnych cechach sytuacji prowadzących do podatności na zagrożenia określonych grup docelowych. To być może pozwoliłoby na bardziej ustandaryzowany sposób zastosowania tego kryterium do przyszłych planów wdrażania. Na potrzeby pierwszego planu wdrażania i określenia priorytetowych grup docelowych przyjęto tę ogólną definicję wrażliwości finansowej wraz z analizą przeprowadzoną przez OECD w raporcie „Znajomość zagadnień finansowych w Polsce: Znaczenie, dowody i oferta edukacyjna” (OECD, 2022^[3]).
- **Wielkość priorytetowej grupy docelowej.** Zasada ta uwzględnia wielkość priorytetowej grupy docelowej oraz to, jak łatwo można taką grupę zidentyfikować i potraktować w sposób jednolity. Oczywiście każda osoba ma swoje indywidualne potrzeby, cechy, osobiste okoliczności i preferencje, co oznacza, że grupy docelowe są z założenia różnorodne. Dlatego zwykle konieczny jest pewien poziom uogólnienia programów edukacji finansowej, które mają odpowiadać na potrzeby konkretnych grup docelowych, a nie jednostek. W tym kontekście należy wziąć pod

uwagę wielkość grupy, ponieważ może mieć ona wpływ na ogólny zasięg, efektywność kosztową i skuteczność programów edukacji finansowej oraz całej KSEF.

- **Obecne programy edukacji finansowej dla proponowanej priorytetowej grupy docelowej.** Niektóre grupy docelowe mogą już być objęte jakimś programem edukacji finansowej. To oznacza, że nowe programy edukacji finansowej powinny koncentrować się na tych grupach, do których takie programy nie były dotychczas kierowane.

Odpowiednie dane i badania będą również wspierać zastosowanie tych kryteriów w procesie podejmowania decyzji. Ponadto wdrożenie zasad priorytetyzacji musi uwzględniać wszelkie ograniczenia, takie jak na przykład możliwość dotarcia do określonych odbiorców.

Podczas gdy niektóre grupy priorytetowe mogą się zmieniać wraz z każdym planem wdrażania, inne mogą być grupami priorytetowymi długoterminowymi, którymi można się zajmować przez dłuższy czas. Należy również zauważyć, że wybranie ograniczonej liczby priorytetowych grup docelowych w ramach jednego planu wdrażania pozwala na podejście skoncentrowane, ale nie oznacza ograniczenia lub wstrzymania inicjatyw lub programów edukacji finansowej, które są skierowane do innych grup lub całej populacji. Na przykład, jeśli jedna z grup priorytetowych nie znalazłaby się wśród priorytetowych grup docelowych wybranych w ramach danego planu wdrażania, nie oznacza to, że należy przerwać istniejące inicjatywy lub programy edukacji finansowej skierowane do tej grupy docelowej. Mogą być one nadal realizowane, a niektóre działania KSEF mogą być skierowane również do tej grupy (zwłaszcza jeśli pojawią się konkretne możliwości). Jednak wszelkie nowe inicjatywy i większa część dostępnych środków na realizację planu wdrażania powinny być ukierunkowane na priorytetowe grupy docelowe.

Powyższe zasady zastosowano przy wyborze priorytetowych grup docelowych pierwszego planu wdrażania (zob. część III).

2.6. Proponowana struktura zarządzania

Proponowana struktura zarządzania wdrażaniem KSEF ma na celu ustalenie przejrzystych mechanizmów koordynacji i nadzoru. Jest zgodna z międzynarodowymi dobrymi praktykami (OECD, 2020^[9]). Proponuje wyłonienie wiodącego organu zarządzającego i zakłada zaangażowanie odpowiednich instytucji publicznych, podmiotów prywatnych, organizacji pozarządowych, przedstawicieli środowisk badawczych i akademickich. Określa role oraz zakres odpowiedzialności interesariuszy zajmujących się edukacją finansową. Proponowane mechanizmy zarządzania umożliwią interesariuszom lepszą współpracę oraz unikanie powielania działań, nieefektywnego wykorzystania zasobów, konfliktów interesów. Ponadto zapewnią one dostęp do edukacji finansowej wszystkim właściwym grupom docelowym.

Przy opracowaniu struktury zarządzania wzięto pod uwagę kompetencje podmiotów krajowych w zakresie edukacji finansowej. W Polsce do prowadzenia działań edukacyjnych związanych z kwestiami finansowymi upoważnionych ustawowo jest osiem instytucji administracji publicznej, cztery inne działające w tej dziedzinie wywodzą takie upoważnienie z innych przepisów (OECD, 2022^[3]). Ponadto w strukturze zarządzania KSEF uwzględnia się następujące ciała skupiające najważniejszych interesariuszy aktywnych w obszarze edukacji finansowej:

- Rada Edukacji Finansowej powołana w 2019 roku w celu wyznaczania kierunków działań finansowanych z Funduszu Edukacji Finansowej oraz określania sposobów ich realizacji (zob. pkt 2.7 „Finansowanie”). W skład Rady wchodzi przedstawiciele Ministerstwa Finansów, Ministerstwa Edukacji i Nauki, Narodowego Banku Polskiego, Komisji Nadzoru Finansowego, Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, Rzecznika Finansowego, Bankowego Funduszu Gwarancyjnego, Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie oraz Krajowego Depozytu Papierów Wartościowych i Polskiego Funduszu Rozwoju.

- Ministerstwo Finansów, które koordynuje prace zespołu roboczego ds. działań edukacyjnych w zakresie funkcjonowania rynku finansowego funkcjonującego w ramach Rady Rozwoju Rynku Finansowego. W skład zespołu wchodzi przedstawiciele instytucji administracji publicznej oraz podmiotów rynku finansowego, w tym stowarzyszeń branżowych (łącznie 35 instytucji). Celem zespołu roboczego jest opracowywanie rozwiązań, które przyczyniają się do wzrostu świadomości w obszarze funkcjonowania polskiego rynku finansowego oraz budowania zaufania konsumentów do tego rynku.
- Grupa robocza ds. strategii edukacji finansowej, w skład której wchodzi przedstawiciele Ministerstwa Finansów, Ministerstwa Edukacji i Nauki, Narodowego Banku Polskiego, Komisji Nadzoru Finansowego, Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, Bankowego Funduszu Gwarancyjnego, Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie, Krajowego Depozytu Papierów Wartościowych oraz Rzecznika Finansowego (zob. część I pkt 1.2), zwanej w tym dokumencie krajową grupą roboczą.

Główne ciała pełniące funkcje nadzorcze, wykonawcze i doradcze

Biorąc pod uwagę istniejące w Polsce mechanizmy koordynacyjne w zakresie edukacji finansowej, proponuje się niżej wymienione ciała z przypisanymi rolami nadzorczymi, wykonawczymi i doradczymi. Chociaż gremia te będą mieć różny skład, odmienne role i obowiązki (jak opisano niżej), to będą ze sobą współpracowały w skoordynowany sposób w celu zapewnienia realizacji KSEF. Opisane niżej mechanizmy sprawozdawcze określają powiązania i oczekiwane interakcje między instytucjami odpowiedzialnymi za realizację KSEF.

1. Rada Edukacji Finansowej (REF)

REF może przejąć ogólny nadzór oraz monitorowanie realizacji, ewaluację i rewizję KSEF⁷. Będąc organem kolegialnym, może posiadać kompetencje decyzyjne w odniesieniu do realizacji KSEF. Instytucje reprezentowane w Radzie Edukacji Finansowej posiadają uprawnienia do prowadzenia edukacji finansowej w ramach swoich kompetencji. Ponadto podjęły one współpracę w celu opracowania Krajowej Strategii Edukacji Finansowej i są dobrze przygotowane do jej kontynuowania oraz nadzorowania realizacji KSEF, przewyższając problem braku koordynacji działań w zakresie edukacji finansowej w Polsce.

W ramach struktury zarządzania, REF może dawać wytyczne dotyczące decyzji strategicznych, zatwierdzać zmiany i rewizję KSEF (w razie potrzeby) oraz zatwierdzać roczne plany działania opracowane przez Komitet Wdrażający zgodnie z planem wdrażania. REF może również, co siedem lat, nadzorować proces formalnej ewaluacji KSEF. Może odgrywać kluczową rolę w podtrzymywaniu i pobudzaniu zainteresowania edukacją finansową na najwyższym szczeblu rządowym.

2. Komitet Wdrażający (KW)

Skład Komitetu Wdrażającego może odzwierciedlać skład krajowej grupy roboczej ds. strategii edukacji finansowej (zob. ramka 1). Komitet może pełnić funkcje wykonawcze, być odpowiedzialny za opracowywanie, wykonanie oraz monitorowanie planów wdrażania pod kierunkiem i nadzorem Rady Edukacji Finansowej. Może być odpowiedzialny za opracowywanie, przy wsparciu Komitetu Naukowo-Badawczego (KNB) i Komitetu Doradczego (KD), rocznych planów działania.

Komitet Wdrażający może również przedstawiać propozycje, oparte na ocenach i danych, dotyczące przyszłych rewizji zarówno priorytetów kluczowych, jak i całej Strategii. Funkcja Sekretariatu KSEF zostanie przydzielona jednemu z członków Komitetu Wdrażającego (np. Ministerstwu Finansów).

Do Komitetu Wdrażającego mogą zostać zaproszeni dodatkowi eksperci z tych samych instytucji, które są już reprezentowane w Komitecie lub z innych instytucji, jeśli ich rola zostanie uznana za ważną dla realizacji KSEF oraz realizacji jej planów wdrażania. Ponadto Komitet Wdrażający może:

- decydować o tworzeniu grup tematycznych;
- monitorować realizację planów działania na podstawie raportów przekazywanych regularnie (co sześć miesięcy) przez interesariuszy;
- opracowywać dla REF roczne raporty dotyczące postępów w realizacji;
- kierować procesem ewaluacji planu wdrażania (na koniec okresu trzech lat) przy wsparciu Komitetu Naukowo-Badawczego i/lub Komitetu Doradczego, a w razie potrzeby proponować jego korekty;
- po dokonaniu ewaluacji planu wdrażania przygotowywać projekt nowego planu oraz proponować ewentualne niezbędne korekty Strategii;
- opracowywać, przy wsparciu Komitetu Naukowo-Badawczego i/lub Komitetu Doradczego, konkretne zalecenia dotyczące monitoringu i ewaluacji realizowanych w ramach KSEF programów edukacji finansowej;
- koordynować regularną wymianę wiedzy między komitetami a społecznością praktyków za pośrednictwem różnych kanałów komunikacji.

3. Komitet Naukowo-Badawczy (KNB)

Komitet Naukowo-Badawczy może składać się z przedstawicieli środowisk akademickich i badawczych, którzy prowadzą działania w zakresie edukacji finansowej oraz kompetencji finansowych lub w pokrewnych obszarach. Ze względu na wagę dialogu interdyscyplinarnego, Komitet Naukowo-Badawczy może zapraszać specjalistów z różnych dziedzin nauki. Na przykład, oprócz ekspertów z zakresu ekonomii i finansów, do Komitetu Naukowo-Badawczego mogą zostać włączeni eksperci z dziedzin psychologii, socjologii, pedagogiki, prawa czy informatyki.

Komitet Naukowo-Badawczy może regularnie przekazywać Komitetowi Wdrażającemu i Radzie Edukacji Finansowej aktualne informacje na temat badań, analiz i danych dotyczących dobrych praktyk w obszarze edukacji finansowej. Może również brać udział w procesie realizacji działań KSEF (np. w działania w zakresie szkolenia nauczycieli czy monitoringu i ewaluacji).

Może także wspierać Komitet Wdrażający w realizacji innych zadań (zob. rozdział powyżej). Wreszcie, może być zaangażowany w kierowanie projektowaniem i realizacją procesu ewaluacji KSEF.

4. Komitet Doradczy (KD)

W skład Komitetu Doradczego mogą wchodzić przedstawiciele podmiotów publicznych, prywatnych i organizacji pozarządowych, które są zainteresowane edukacją finansową i działają na tym polu w Polsce. Polscy interesariusze będą zachęceni do przestrzegania wytycznych i kodeksów postępowania dotyczących ich zaangażowania w działania z zakresu edukacji finansowej (które zostaną wspólnie opracowane w ramach pierwszego planu wdrażania). Do Komitetu Doradczego mogą zostać zaproszeni także przedstawiciele instytucji pomocy społecznej oraz administracji publicznej regionalnej lub lokalnej, jeżeli ich zaangażowanie zostanie uznane za istotne dla prac tego Komitetu. Organizacje społeczeństwa obywatelskiego mogą odegrać istotną rolę w dotarciu z edukacją finansową do grup społecznych trudno dostępnych w odpowiednich dla tych grup momentach, oraz w dostosowaniu działań w zakresie edukacji finansowej do grup docelowych, z którymi pracują. Członkowie Komitetu Doradczego mogą być jednocześnie członkami tematycznych grup roboczych powoływanych przez Komitet Wdrażający.

Tematyczne grupy robocze ds. realizacji Strategii

Komitet Wdrażający może podjąć decyzję o utworzeniu tematycznych grup roboczych ds. realizacji Strategii w celu ułatwienia wykonywania działań przewidzianych w planie wdrażania oraz doradzania Komitetowi Wdrażającemu w bieżących kwestiach, gdy zostanie to uznane za konieczne. Grupy te mogą być związane z konkretnymi zadaniami, celami lub grupami docelowymi. Mogą one skupiać specjalistów z instytucji reprezentowanych w Komitetach Wdrażającym, Naukowo-Badawczym, Doradczym bądź, w miarę potrzeb, innych interesariuszy z obszaru edukacji finansowej. Komitet Wdrażający może zaprosić dodatkowych ekspertów z tych samych instytucji, które są już reprezentowane w Komitecie, jeśli ich rola zostanie uznana za ważną lub znaczącą dla realizacji KSEF i jej planów wdrażania.

Społeczność praktyków edukacji finansowej w Polsce

Utworzenie KNB i KD jest kluczowe dla realizacji KSEF, która będzie się opierać na szerokich, skoordynowanych działaniach wielu interesariuszy. Dlatego Komitety mogą również odegrać ważną rolę w tworzeniu społeczności praktyków edukacji finansowej w Polsce, złożonego z praktyków, przedstawicieli środowiska akademickiego, sektora prywatnego, publicznego i organizacji pozarządowych. Społeczność praktyków może wymieniać poglądy, dzielić się praktykami, informacjami, doświadczeniami itp. Jej członkami mogą być członkowie Komitetu Doradczego, Komitetu Naukowo-Badawczego lub innych organizacji zajmujących się edukacją finansową w Polsce. Poprzez powstanie takiej społeczności może również nastąpić ułatwienie regularnej wymiany wiedzy za pośrednictwem różnych kanałów komunikacji (z inicjatywy Komitetu Wdrażającego lub któregośkolwiek z członków społeczności).

Mechanizmy sprawozdawcze

Komitet Wdrażający, odpowiedzialny za realizację KSEF, może informować Radę Edukacji Finansowej o postępach w jej realizacji (opracowuje dla REF roczne raporty dotyczące postępów w realizacji). Komitet Wdrażający w porozumieniu z Komitetem Naukowo-Badawczym i Komitetem Doradczym może opracowywać roczne plany działania na podstawie planu wdrażania. Komitety te są ciałami konsultacyjnymi Komitetu Wdrażającego. Mogą one opiniować przedkładane przez KW plany i priorytety oraz przedstawiać w tym zakresie propozycje. Mogą również odgrywać ważną rolę w procesie realizacji Strategii (członkowie KD mogą realizować działania z planu wdrażania) oraz dzielenia się doświadczeniami. Podobnie, tematyczne grupy robocze mogą również przekazywać KW propozycje i opinie dotyczące różnych tematów.

Członków tych grup zachęca się do:

- spotykania się z KW;
- dzielenia się z KW oraz resztą społeczności zaangażowanej w realizację Strategii wnioskami, doświadczeniami, nowymi badaniami oraz planami na przyszłość;
- udziału w realizacji planów wdrażania i rocznych planów działania poprzez podejmowanie aktywnych ról i przyjmowanie odpowiedzialności za realizację określonych działań oraz przekazywanie do KW sprawozdań z postępów;
- przestrzegania zasad i wytycznych dotyczących zaangażowania w działania z zakresu edukacji finansowej, opracowanych wspólnie z KW;
- dzielenia się z KW, przy pomocy ankiety dotyczącej aktywności (lub w inny sposób), szczegółami własnych działań;
- uczestniczenia, zgodnie z własnym obszarem kompetencji, w tematycznych grupach roboczych ds. realizacji strategii.

2.7 Finansowanie KSEF i programów edukacji finansowej

Celem niniejszego rozdziału jest prezentacja długoterminowego podejścia do finansowania koordynacji i realizacji Krajowej Strategii Edukacji Finansowej.

Koordynacja i realizacja KSEF będą zależały głównie od finansowania z następujących źródeł:

- Fundusz Edukacji Finansowej⁸,
- zasobów (osobowych i finansowych) instytucji zaangażowanych w koordynację wdrażania Strategii, w tym członków REF i KW,
- dobrowolnych wkładów osobowych i/lub rzeczowych oraz finansowych od organizacji i interesariuszy zaangażowanych w realizację określonych programów lub inicjatyw edukacji finansowej w ramach planu wdrażania.

Finansowanie KSEF i planów jej wdrażania z Funduszu Edukacji Finansowej określa ustawa z dnia 1 grudnia 2022 r. o zmianie ustawy o rozpatrywaniu reklamacji przez podmioty rynku finansowego, o Rzeczniku Finansowym oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2022 r. poz. 2640).

Oprócz finansowania zapewnianego przez Fundusz Edukacji Finansowej od interesariuszy oczekuje się wkładu w realizację Krajowej Strategii poprzez uruchomienie własnych zasobów (finansowych, osobowych i/lub rzeczowych), o ile to możliwe i osiągalne, w celu wsparcia ich udziału w komitetach i grupach roboczych struktury zarządzania KSEF, a także do finansowania programów edukacji finansowej dla określonych grup docelowych, w zakresie ich możliwości i kompetencji.

2.8 Monitoring i ewaluacja

Monitoring i ewaluacja (MiE) stanowią kluczowe elementy każdego skutecznego programu. Dzięki MiE dana polityka lub strategia krajowa może zostać oceniona pod kątem realizacji jej celów. MiE pomaga zrozumieć postępy oraz wprowadzać niezbędne korekty w trakcie realizacji. Strategia uznaje procesy MiE za integralną część jej realizacji.

W niniejszym dokumencie dokonano rozróżnienia pomiędzy procesem monitoringu a procesem ewaluacji. Odróżnia się również MiE krajowej strategii od MiE programów edukacji finansowej.

Monitoring odnosi się do zestawu działań służących śledzeniu procesu realizacji strategii lub programu edukacji finansowej. Dostarcza odpowiedzi na pytania o zasięg lub rezultaty działań lub wskazuje, czy zasoby są wykorzystywane zgodnie z ich przeznaczeniem. Dane z monitoringu są wykorzystywane w całościowym procesie ewaluacji.

Ewaluacja odnosi się do procesu, który ma na celu sprawdzenie, czy i w jaki sposób strategia krajowa lub konkretny program edukacji finansowej osiągają swoje cele i jaki mają wpływ na odbiorców końcowych. Dokładniej rzecz ujmując, ewaluacja strategii krajowej weryfikuje, czy strategia prowadzi do zmiany, która w innym przypadku by nie nastąpiła (OECD, 2022^[29]). MiE konkretnych programów edukacji finansowej może być częścią MiE strategii krajowej.

Monitoring i ewaluacja programów edukacji finansowej

Monitoring i ewaluacja programów edukacji finansowej są ważne dla zrozumienia, które inicjatywy edukacji finansowej stanowią wsparcie dla konsumentów oraz które programy i metody ich realizacji są skuteczne w promowaniu zmian w nawykach finansowych. W związku z tym oczekuje się, że programy realizowane w ramach KSEF będą zawierały element monitorowania ich realizacji i oceny skuteczności, w miarę możliwości i z wykorzystaniem dostępnych zasobów. Zaleca się, aby programy, które zostaną opracowane w ramach wdrażania KSEF, miały wbudowany komponent monitoringu i ewaluacji.

W celu wspierania interesariuszy edukacji finansowej w monitorowaniu i ewaluowaniu ich programów w spójny i porównywalny sposób Komitet Wdrażający opracuje, przy udziale i wsparciu Komitetu Naukowo-Badawczego i Komitetu Doradczego, szczegółowe wytyczne dotyczące monitoringu i ewaluacji programów edukacji finansowej w Polsce. Interesariusze prowadzący w ramach KSEF programy edukacji finansowej będą zachęceni do przestrzegania tych wytycznych w miarę swoich możliwości i do zgłaszania wyników ewaluacji Komitetowi Wdrażającemu (zob. powyższy punkt dotyczący zarządzania).

Monitorowanie KSEF za pomocą planów wdrażania

Monitorowanie KSEF odbywać się będzie poprzez monitorowanie wykonania kolejnych planów jej wdrażania. Plany wdrażania są opracowywane na okresy trzyletnie i obejmują działania związane każdorazowo z kluczowym priorytetem. Z każdym działaniem, w celu śledzenia postępów jego realizacji, powiązany jest zestaw kluczowych wskaźników efektywności (KPI) do monitorowania (zob. załącznik B).

Każdy plan wdrażania może być opracowany w postaci rocznych planów działania, jasno określających poszczególne działania oraz powiązane z nimi wskaźniki efektywności. Na podstawie planu wdrażania Komitet Wdrażający, w porozumieniu z Komitetem Naukowo-Badawczym i Komitetem Doradczym, może opracowywać roczne plany działania.

Realizacja każdego planu działania podlega monitorowaniu ze strony Komitetu Wdrażającego pod kątem osiągania uzgodnionych kluczowych wskaźników efektywności (KPI). Pod koniec każdego roku osiągnięte cele lub zakończone działania mogą być kontynuowane lub zastąpione nowymi działaniami, stanowiącymi część trzyletniego planu wdrażania. Działania w trakcie realizacji, które nie zostały jeszcze ukończone lub których realizacja zaplanowana została na kilka lat, mogą zostać przeniesione do wykonania w roku kolejnym. Komitet Wdrażający sporządzi również sprawozdanie roczne podsumowujące status wykonania planu działania. Sprawozdanie to zostanie przedstawione w celach informacyjnych Radzie Edukacji Finansowej, wraz z ewentualnymi propozycjami korekt w planie wdrażania.

KW, przy wsparciu KNB, kierować będzie procesem ewaluacji planu wdrażania pod koniec okresu wdrożenia (trzech lat). Celem procesu ewaluacji jest ustalenie wkładu, jaki zrealizowane działania wniosły w osiągnięcie kluczowych priorytetów KSEF. Ewaluacja realizacji planu wdrażania obejmuje:

- Gromadzenie i analizowanie danych uzyskanych z badań dotyczących kompetencji finansowych i włączenia finansowego (np. zgodnie z metodyką OECD/INFE) oraz, w razie konieczności, porównanie tych wyników z wynikami poprzednich badań, w tym skoncentrowanie się na konkretnych populacjach.
- Monitorowanie wskaźników ilościowych powiązanych z siedmioma kluczowymi priorytetami i wspierającymi ich realizację, w celu zrozumienia ewolucji ich wartości w czasie (zob. załącznik A, w którym podano listę tych wskaźników). Ze wskaźników tych korzystać można do celów porównawczych; ich wartości pozostają jednak pod wpływem różnorodnych czynników (w tym rozwoju ogólnej sytuacji makroekonomicznej oraz innych polityk) i dlatego nie można używać ich wyłącznie do oceny powodzenia w realizacji KSEF lub jej planów wdrażania. Ponadto w długich okresach czasu wskaźniki te mogą podlegać zmianom.
- Rozważenie wyników wszelkich badań ilościowych i jakościowych prowadzonych w okresie ostatnich trzech lat (takich jak ewaluacje programów) w celu zrozumienia, czy właściwie uwzględniono potrzeby grup docelowych o statusie priorytetowym przewidzianych w planie wdrażania.
- Przeprowadzenie dyskusji w ramach Komitetu Wdrażającego oraz konsultacji z interesariuszami w celu podsumowania wyzwań i szans w realizacji planu wdrażania, omówienia rozwiązań, które okazały się w nim skuteczne, oraz rozwiązań, które można udoskonalić, oraz w jakim zakresie (z jakościowego punktu widzenia) działania przeprowadzone w ciągu ostatnich trzech lat przyczyniły się do osiągnięcia kluczowych priorytetów KSEF itp.

Na podstawie wyżej wymienionych informacji i danych wejściowych oraz konsultacji z Komitetem Doradczym i Komitetem Naukowo-Badawczym Komitet Wdrażający opracuje projekty kolejnych planów wdrażania KSEF. Ponadto na podstawie wyników ewaluacji planu wdrażania konieczne mogą być również korekty KSEF. Komitet Wdrażający może przedstawiać propozycje rewizji kluczowych priorytetów strategii Radzie Edukacji Finansowej, która posiadać będzie uprawnienia do podjęcia ostatecznej decyzji odnośnie do takich zmian.

Ewaluacja KSEF

Zgodnie z powyższym opisem powyżej, monitorowanie realizacji strategii odbywać się będzie poprzez monitorowanie planów jej wdrażania. Jednakże, po upływie siedmioletniego okresu jej realizacji, ewaluacji podlegać będzie również sama strategia krajowa. Podczas ewaluacji KSEF uwzględnione zostaną wyniki i wnioski z monitoringu i ewaluacji planów wdrażania oraz zrealizowanych w ich ramach programów. Ponadto ewaluacja KSEF może obejmować kilka kluczowych komponentów, takich jak:

- Działania mające na celu ocenę prowadzonej współpracy instytucjonalnej. Ten nurt działań obejmować może ocenę: roli oraz funkcjonalności struktury zarządzania (czy jest ona skuteczna, czy spełnia swe zadania w praktyce); skuteczności kanałów komunikacji oraz sprawozdawczości ze strony i na rzecz interesariuszy; przewidzianych w Strategii praktyk dzielenia się wiedzą oraz do jakiego stopnia strategia uniknęła powielania działań w niej określonych.
- Działania mające na celu ocenę, czy programy prowadzone w ramach KSEF przyczyniają się do osiągnięcia jej ogólnych celów. Ocena taka może, na przykład, obejmować przegląd ewaluacji poszczególnych programów realizowanych w ramach KSEF oraz osiągniętych przez nie celów w odniesieniu do celów samej KSEF.
- Monitorowanie danych oraz ogólnych miar postępów. Dane ilościowe, takie jak dane na temat kompetencji finansowych zebrane w trakcie badań ogólnokrajowych, oraz wskaźniki monitorowania (zob. załącznik B, w którym podano listę wskaźników związanych z każdym priorytetem kluczowym), a także badania cykliczne/powtarzane mogą dostarczyć dodatkowych informacji o ogólnych postępach.
- Działania służące ocenie tego, czy w otoczeniu edukacji finansowej w Polsce dokonuje się ewolucja prowadząca do większego zaangażowania społeczeństwa oraz lepszej współpracy i komunikacji ze społeczeństwem, a także ogólnej świadomości istotnego znaczenia edukacji finansowej. Dane jakościowe z wywiadów z interesariuszami oraz konsumentami i/lub grupami fokusowymi dostarczyć mogą ważnych informacji szczegółowych, które pozwolą zrozumieć kwestie będące wyzwaniem w procesie realizacji KSEF.

Komitet Naukowo-Badawczy i/lub Komitet Doradczy mogą uczestniczyć w procesie oceny KSEF oraz kształtować kierunki projektowania i przeprowadzania tego procesu z uwzględnieniem wyżej wskazanych komponentów kluczowych.

Jednocześnie należy zauważyć, że ewaluacja KSEF jest procesem złożonym. Po pierwsze, jest to spowodowane tym, że wywołanie zmian w zachowaniu nie jest łatwe i potrzeba długiego czasu do ugruntowania się tych zmian. Drugą przyczyną to fakt, że na dobrostan finansowy jednostki wpływa bardzo wiele czynników i polityk, których zakres wykracza poza edukację finansową jako taką i może obejmować okoliczności indywidualne oraz społeczne, jak również tok wydarzeń makroekonomicznych w gospodarce krajowej i światowej oraz szeroki zakres polityk społecznych, gospodarczych i finansowych.

Dlatego też wskaźniki długoterminowe proponowane do uwzględnienia w trakcie ewaluacji KSEF (zob. załącznik A) należy interpretować z pewną dozą ostrożności. Trudne bowiem może być zidentyfikowanie bezpośrednich związków przyczynowych pomiędzy realizacją KSEF a zmianami w wartościach tych wskaźników w czasie. Niemniej mogą one być przydatne w zgromadzeniu wiedzy na temat kierunku zmian obserwowanych w poziomie dobrostanu finansowego mieszkańców Polski.

Ponadto, biorąc pod uwagę, że priorytety 5–7 wpisują się w priorytety dotyczące tego, „jak” osiągnąć długoterminowy wpływ KSEF, ich udana realizacja zilustrowana będzie również rezultatami długofalowymi prezentowanymi przez wartości wskaźników powiązanych z priorytetami 1–4. Z tego powodu dla priorytetów 5–7 nie określono konkretnych wskaźników.

Część III: Pierwszy plan wdrażania

Plan wdrażania opisuje działania, które wspierać będą realizację kluczowych priorytetów oraz wnoszą wkład w osiągnięcie docelowej wizji. KSEF przyjmuje perspektywę długoterminową i wskazuje kierunek strategiczny edukacji finansowej w kraju na kolejne siedem lat, natomiast plan wdrażania obejmuje okres trzech lat od daty przyjęcia KSEF. Zgodnie z zapisami podanymi w części dotyczącej monitorowania i ewaluacji (Część II), realizacja planu wdrażania powinna być monitorowana, a także poddana ewaluacji i przeglądowi co trzy lata. Działania osiągnięte lub ukończone zastąpić można nowymi działaniami, które powinny wносить wkład w realizację kluczowych priorytetów określonych w części II niniejszego dokumentu.

Plan wdrażania wskazuje również priorytetowe grupy docelowe wybrane w oparciu o zasady priorytetyzacji. Uzupełnieniem każdego planu wdrażania mogą być roczne plany działania, sporządzane na podstawie zapisów zawartych w samym planie wdrażania, które jasno określają działania i kluczowe wskaźniki efektywności (KPI) planowane do osiągnięcia w danym roku. Wybranym działaniom określonym w planie wdrażania może być nadany status priorytetowy realizacji, gdyż ich wykonanie w pierwszej kolejności stanowić może korzystny fundament dla innych prac (na przykład opracowanie ram kompetencji kluczowych), podczas gdy inne działania mogą wymagać realizacji przez cały okres realizacji planu wdrażania (a więc trzech lat).

3.1. Priorytetowe grupy docelowe pierwszego planu wdrażania

W oparciu o zasady priorytetyzacji zdefiniowane w Krajowej Strategii Edukacji Finansowej (część II), w niniejszym punkcie określone zostały grupy docelowe uznane za priorytetowe w ramach programów edukacji finansowej w pierwszym okresie wdrażania (pierwsze trzy lata od daty przyjęcia KSEF). Owe priorytetowe grupy docelowe obejmują:

- gospodarstwa domowe o niskich dochodach;
- konsumentów narażonych na nadmierne zadłużenie lub już nadmiernie zadłużonych;
- osoby pracujące, zwłaszcza te zbliżające się do wieku emerytalnego;
- dzieci, młodzież, rodziców i nauczycieli;
- uchodźców z Ukrainy.

Poniżej przedstawiono uzasadnienie wyboru tych grup docelowych jako priorytetowych na potrzeby realizacji pierwszego planu wdrażania. Oczekuje się, że dzięki jego skutecznej realizacji wszystkie priorytetowe grupy docelowe skorzystają z dostosowanych do ich potrzeb programów edukacji finansowej, w miarę możliwości uwzględniających obserwacje behawioralne.

W niniejszym punkcie omówiono pięć priorytetowych grup docelowych wybranych na potrzeby pierwszego planu wdrożenia. Podejście to nie oznacza, że zakres już realizowanych inicjatyw edukacji finansowej skierowanych do innych grup docelowych ma ulec zawężeniu lub ich realizacja ma być zakończona. Ponadto oczekuje się, że większość działań proponowanych w ramach planu wdrażania przyniesie korzyści wszystkim grupom społecznym.

Gospodarstwa domowe o niskich dochodach

Niniejsza grupa docelowa wybrana została z powodu istniejących zagrożeń i trudności, z którymi borykają się gospodarstwa domowe o niskich dochodach, oraz potencjalnych utrudnień, przed którymi stanąć mogą one w najbliższej przyszłości w związku z rozwojem sytuacji gospodarczej (a więc znaczącym wzrostem cen energii, podwyższoną inflacją, zwiększonymi stopami procentowymi itp.). Gospodarstwa domowe z tej grupy mają ograniczone możliwości sprostania nieoczekiwanym wydatkom, a ponadto pandemia COVID-19 już uszczupliła ich oszczędności. Są to gospodarstwa, które prawdopodobnie najsilniej dotknie podwyższona inflacja. Koszty energii i żywności zazwyczaj stanowią wysoki odsetek budżetu domowego gospodarstw, których zasoby finansowe są ograniczone. Ta grupa docelowa jest również dość liczna i obejmuje różnorodne podgrupy, takie jak gospodarstwa domowe z trójką lub większą liczbą dzieci; osoby pozostające poza rynkiem pracy lub które są bezrobotne; czy też osoby utrzymujące się z emerytury lub renty. Szczególną uwagę poświęcić można osobom starszym o niskich dochodach, ponieważ mogą one posiadać szczególne potrzeby, trudniej jest do nich dotrzeć oraz są one mniej skłonne do zmiany zachowań i nawyków lub mają mniejsze ku temu możliwości.

Różne źródła wskazują również na to, że gospodarstwa domowe o niskich dochodach częściej podlegają wykluczeniu ze zinstytucjonalizowanego sektora finansowego, mają niższe oszczędności i wyższe wskaźniki nadmiernego zadłużenia (OECD, 2022^[3]). Ponadto osoby z gospodarstw domowych o niskich dochodach mają niższy poziom kompetencji finansowych w porównaniu z gospodarstwami o dochodach wysokich (OECD, 2020^[5]). Pomimo pilnej potrzeby udzielenia wsparcia tym gospodarstwom domowym, w Polsce istnieje ograniczona liczba programów edukacji finansowej skierowanych konkretnie do nich lub odpowiadających na ich potrzeby. Dlatego też pierwszy plan wdrażania obejmuje ukierunkowane działania mające na celu dotarcie do tej grupy zagrożonej trudnościami finansowymi.

Konsumenci narażeni na nadmierne zadłużenie lub już nadmiernie zadłużeni

Polacy zagrożeni nadmiernym zadłużeniem lub już nadmiernie zadłużeni odczuwać mogą wysoki poziom stresu i napotykać trudności finansowe. Osobę nadmiernie zadłużoną definiuje się jako osobę, która nie jest w stanie dokonywać płatności związanych ze swymi zobowiązaniami finansowymi przez dłuższy czas (kilka miesięcy). Zobowiązania te obejmować mogą kredyty lub pożyczki udzielone przez instytucje finansowe, lecz również zaległe płatności rachunków, czynszu, opłat z tytułu opieki zdrowotnej, podatków lub składek ubezpieczeniowych (Eurofound, 2020^[6]). Polska plasuje się nieco poniżej średniej UE-28 pod względem osób w wieku powyżej 18 roku życia mających nadmierne zadłużenie: odsetek gospodarstw domowych zagrożonych nadmiernym zadłużeniem wynosi około 20% (Eurofound, 2020^[6]). Z drugiej strony, sytuacja ta może ulec zmianie w kontekście wspomnianych powyżej zmieniających się globalnych uwarunkowań makroekonomicznych. Szczególnie trudna jest sytuacja Polaków splacających zaciągnięte zadłużenie, zwłaszcza w obecnych trudnych warunkach gospodarczej niepewności.

Podobnie jak pozostałe grupy docelowe, do których głównie skierowane są działania niniejszego planu wdrażania, tę grupę również cechuje różnorodność i może ona obejmować specyficzne podgrupy (na przykład osoby, które skorzystały z instytucji upadłości konsumenckiej, osoby borykające się ze spłatą kredytów bankowych lub inne podgrupy o podobnych trudnościach). Opracowanie programów edukacji finansowej stanowiących skuteczną interwencję wymaga dokładnego zrozumienia tych grup docelowych.

Edukację finansową można wykorzystać do wspierania wiedzy i umiejętności w zakresie planowania budżetu domowego oraz oszczędzania jako „alternatywy” dla zaciągania pożyczek, przy jednoczesnym podnoszeniu świadomości na temat praw konsumentów w kontekście umów kredytowych, potencjalnych pułapek w procesie udzielania pożyczek czy kredytów, ryzyka związanego z kosztownymi kredytami konsumenckimi i innymi formami kredytu w sytuacji zwiększonych stóp procentowych. Edukacja ta powinna również wyposażać w wiedzę i umiejętności w zakresie wychodzenia z nadmiernego zadłużenia. W tym kontekście edukacja finansowa postrzegana może być na przykład jako „narzędzie naprawcze” dla

osób borykających się z problemami finansowymi, a także jako środek „rehabilitacji finansowej” osób, które doświadczyły problemów finansowych.

Osoby pracujące, zwłaszcza te zbliżające się do wieku emerytalnego

Do grupy osób pracujących można łatwo i skutecznie dotrzeć za pośrednictwem edukacji finansowej oferowanej w ich miejscu pracy. Zmiany we wzorcach postępowania tej grupy docelowej mogą mieć istotny wpływ nie tylko na poziomie gospodarstw domowych, lecz również na poziomie całego społeczeństwa, poprzez wzrost poziomu oszczędności oraz wyższy odsetek osób inwestujących posiadane środki finansowe. Ponadto z grupy tej można wyłonić podgrupy, w celu skupienia się na osobach pracujących o niższych dochodach lub zbliżających się do wieku emerytalnego (50+). Zwłaszcza ta ostatnia podgrupa ma przed sobą już niewiele lat pracy dających możliwość zgromadzenia potrzebnych oszczędności oraz prawidłowej oceny niezawodności posiadanych planów emerytalnych. Osoby te mogą również być bardziej chętne i otwarte na możliwości uczenia się i dokonywania właściwych wyborów wraz ze zbliżaniem się do osiągnięcia wieku emerytalnego.

Edukacja finansowa oferowana w miejscu pracy, która koncentruje się, między innymi, na planowaniu finansowym, oszczędzaniu długoterminowym oraz inwestowaniu jest skutecznym sposobem dotarcia z dopasowaną ofertą edukacyjną do dużej liczby osób dorosłych (OECD, 2022^[30]). Dlatego też pierwszy plan wdrażania obejmuje działania ukierunkowane na dotarcie do tej grupy.

Dzieci, młodzież, rodzice i nauczyciele

Dzieci, młodzież, rodzice i nauczyciele stanowią priorytetowe grupy docelowe w całym okresie wdrażania Strategii (czyli przez siedem lat od daty przyjęcia KSEF). Edukacja finansowa jest ważna od najmłodszych lat (już na poziomie przedszkola). Mimo że w Polsce wiele programów edukacji finansowej skierowanych jest do dzieci i młodzieży, poziom kompetencji finansowych w tych grupach pozostaje ograniczony. Niektóre dzieci posiadać mogą mniej wiedzy i umiejętności finansowych niż ich rówieśnicy. Bowiem dzieci oraz młodzież pochodzący z rodzin o niekorzystnej sytuacji społeczno-ekonomicznej lub ze środowisk migracyjnych, jak również dzieci, które dorastają w domach dziecka, należą do grup wymagających priorytetowego wsparcia w celu nabycia tak bardzo potrzebnych umiejętności finansowych.

Ponadto fakt, że polskie dzieci mają dostęp do produktów finansowych od młodego wieku (od 13 roku życia) oznacza, że edukacja finansowa kierowana do tej grupy wiekowej powinna wyposażać młodych odbiorców w umiejętności bezpiecznego korzystania z produktów i usług finansowych. Edukacja finansowa dla dzieci i młodzieży może odgrywać istotną rolę prewencyjną: może pozwolić młodym ludziom na podejmowanie decyzji finansowych, które będą właściwe oraz przyniosą dobry skutek dla ich finansowej przyszłości, co pozwoli uniknąć potencjalnych trudności finansowych w późniejszym okresie życia. Z tego powodu warto wdrażać edukację finansową od najwcześniejszych lat życia.

W edukacji dzieci i ludzi młodych kluczową rolę odgrywają nauczyciele, rodzice oraz opiekunowie. Raport „Znajomość zagadnień finansowych w Polsce: Znaczenie, dowody i oferta edukacyjna” (OECD, 2022^[31]) podkreśla, że powinni oni być wspierani poprzez specjalne programy edukacji finansowej, szkolenia oraz odpowiednie zasoby edukacyjne, by dzięki nim pozyskać odpowiednią wiedzę i poczucie pewności siebie potrzebne do nauczania dzieci o zagadnieniach związanych z pieniędzmi.

Podstawy programowe przedmiotów nauczanych obowiązkowo w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych uwzględniają zagadnienia edukacji finansowej. Ponadto począwszy od roku szkolnego 2023/2024, w szkołach ponadpodstawowych wprowadzony zostanie nowy przedmiot biznes i zarządzanie, co stanowi systemową zmianę podejścia do nauczania finansów i przedsiębiorczości. Dzięki tej zmianie, uczniowie będą mogli wybrać powyższy przedmiot na egzaminie maturalnym. Będzie on nauczany na dwóch poziomach zaawansowania: poziomie podstawowym oraz poziomie rozszerzonym (przy zróżnicowaniu tematycznym na każdym poziomie). Celem nowego przedmiotu jest wyposażenie

uczniów w kompetencje niezbędne do efektywnego funkcjonowania w świecie finansów i zarządzania oraz do podejmowania odpowiedzialnych decyzji finansowych.

Jednakże podstawa programowa nie określa, jak nauczyciele powinni traktować w swej pracy dydaktycznej owe fragmenty edukacji finansowej. Nadal obowiązkiem nauczyciela pozostaje znalezienie najbardziej interesujących i motywujących sposobów przekazania treści programowych w klasie. Pomimo włączenia elementów edukacji finansowej do podstawy programowej w Polsce, widoczne są oznaki, że ich wdrożenie może być ograniczone (OECD, 2022^[3]). Co więcej, według badania z 2018 roku (Narodowy Bank Polski, 2018^[27]), nauczyciele wskazali, że korzystny byłby dla nich łatwiejszy dostęp do szkoleń dotyczących zagadnień ekonomicznych i finansowych oraz do gotowych materiałów edukacyjnych, w tym w zasobów multimedialnych, ćwiczeń interaktywnych oraz gier edukacyjnych.

Działania podejmowane w ramach realizacji pierwszego planu wdrażania skoncentrują się na wspieraniu nauczycieli w postaci kursów szkoleniowych z zakresu edukacji finansowej. Ich celem będzie zarówno podwyższenie poziomu kompetencji finansowych samych nauczycieli, jak i wsparcie ich w budowaniu pewności, że posiadają niezbędne umiejętności do przekazania treści edukacji finansowej swym uczniom.

Takie działania mogą przynieść efekt mnożnikowy, gdyż nauczyciele będą przekazywać nowo nabytą wiedzę kolejnym pokoleniom uczniów, dzięki możliwościom, jakie dają im podstawy programowe. Innymi słowy, działania adresowane do nauczycieli są również skierowane do dzieci i młodzieży.

Ponadto opracowane mogą być specjalne programy wspierające rodziców i opiekunów angażujących się w edukację finansową wspólnie ze swoimi dziećmi. Zalecane działania w zostały opisane w punkcie 3.2.4.

Uchodźcy z Ukrainy

Od rozpoczęcia przez Rosję inwazji na Ukrainę w lutym 2022 r., miliony obywateli Ukrainy zostało zmuszonych do opuszczenia swoich domów i poszukiwania schronienia w innych krajach europejskich. Wielu z nich dotarło do Polski i rozpoczęło tu życie. Chociaż większość z nich deklaruje, że pragną wrócić do swych domów, gdy na Ukrainie zakończą się działania wojenne, nie ma pewności, kiedy ten moment nadejdzie. Dlatego też ukraińscy uchodźcy pilnie potrzebują pomocy w zaznajomieniu się nie tylko z polskim systemem finansowym jako takim, lecz również z podstawowymi usługami finansowymi (takimi jak ubezpieczenia, oszczędzanie, cyfrowe usługi finansowe) oraz zasadami zarządzania pieniędzmi w Polsce i w ekstremalnie trudnych warunkach. Dlatego też pierwszy plan wdrażania obejmuje działania ukierunkowane na dotarcie do tych borykających się z zagrożeniami i trudnościami osób.

3.2. Wdrażanie priorytetów kluczowych

Niniejszy punkt prezentuje przegląd kluczowych priorytetów i działań przypisanych do każdego z nich. Realizacja działań spodziewana jest w ciągu trzech pierwszych lat od daty przyjęcia KSEF. Niniejszemu planowi wdrażania towarzyszyć będą roczne plany działania, a sam plan wdrażania aktualizowany będzie co trzy lata. Działania te zastosowane mogą być w odniesieniu do dowolnej grupy i/lub programu edukacji finansowej, jednak niektóre z nich bardziej koncentrują się na pięciu grupach docelowych wymienionych powyżej (jest to zaznaczone pogrubioną czcionką w opisie tych działań).

Priorytety odpowiadające na pytanie, „co” strategia zamierza osiągnąć

1. Zwiększenie i utrzymanie odporności finansowej i dobrostanu finansowego mieszkańców Polski poprzez odpowiedzialne planowanie finansów osobistych, unikanie nadmiernego zadłużenia i doskonalenie umiejętności zarządzania ryzykiem

Priorytet ten kładzie nacisk na zdolność mieszkańców Polski do sporządzenia osobistego planu finansowego i jego konsekwentnej realizacji, unikania nadmiernego zadłużenia oraz zarządzania różnymi rodzajami ryzyka finansowego, które mogą napotkać w swoim życiu (w tym zagrożeń związanych ze środowiskiem cyfrowym).

W tym celu, wysiłki skoncentrować należy na zapewnieniu, by mieszkańcy Polski, zwłaszcza ci znajdujący się w trudnej sytuacji finansowej, mieli dostęp do edukacji finansowej. Programy edukacji finansowej skupiać się mogą na tym, jak poprawiać odporność finansową, radzić sobie w sytuacji szoku finansowego oraz dbać o swój dobrostan finansowy poprzez oszczędzanie, ubezpieczenia i odpowiedzialne zaciąganie pożyczek i kredytów. Działania, które mogą być realizowane w celu wsparcia tego priorytetu, obejmują:

- Opracowanie i wdrożenie nowych oraz istniejących programów edukacji finansowej dla priorytetowych grup docelowych, które mogą być narażane na trudności finansowe (**osoby o niskich dochodach, uchodźcy, konsumenci zagrożeni nadmiernym zadłużeniem lub już nadmiernie zadłużeni**), z uwzględnieniem ich potrzeb oraz preferencji w zakresie uczenia się, określonych na podstawie wyników badań ilościowych i jakościowych (w tym sondaży badających ich obecny poziom kompetencji finansowych, zainteresowania oraz preferowane kanały uczenia się, istniejące bariery w dostępie do nauki itp.). Owe programy edukacji finansowej mogą koncentrować się, między innymi, na umiejętnościach podstawowych, takich jak planowanie budżetu domowego, zarządzanie finansami osobistymi, oszczędzanie w ramach tworzenia poduszki finansowej, konieczność posiadania odpowiedniego ubezpieczenia, racjonalne zaciąganie zobowiązań i zarządzanie nimi, oraz na działaniach podnoszących świadomość na temat podatków i budżetu (na poziomie krajowym i lokalnym).
- Nawiązanie współpracy z instytucjami pomocy społecznej lub organizacjami udzielającymi porad w zakresie zadłużenia, w celu zbadania możliwości dostarczania treści edukacji finansowej dokładnie w czasie, gdy są one potrzebne, osobom borykającym się z problemami zadłużenia (**konsumenci zagrożeni nadmiernym zadłużeniem lub już nadmiernie zadłużeni**).
- Opracowanie i przeprowadzenie szeroko zakrojonych kampanii informacyjnych na temat różnego rodzaju ryzyka związanego z zaciąganiem kredytów i pożyczek oraz nadmiernym zadłużeniem, jak również na temat znaczenia tworzenia „buforów” finansowych lub pozyskania ubezpieczenia w celu ochrony odporności finansowej gospodarstw domowych w sytuacji nieoczekiwanych zdarzeń finansowych (**osoby o niskich dochodach, konsumenci zagrożeni nadmiernym zadłużeniem lub już nadmiernie zadłużeni**).
- Opracowanie i wdrożenie działań podnoszących świadomość na temat różnych rodzajów ryzyka związanego z cyberbezpieczeństwem oraz oszustwami i próbami wyłudzenia w Internecie, tak by mieszkańcy Polski wiedzieli, jak bezpiecznie korzystać z narzędzi i usług online.
- Opracowanie i wdrożenie programów mających na celu podniesienie poziomu cyfrowych kompetencji finansowych mieszkańców Polski.

2. Poprawa zdolności mieszkańców Polski do podejmowania długoterminowych decyzji finansowych oraz zabezpieczenia własnego dobrostanu finansowego w długim okresie i na starość

Na dobrostan finansowy w starszym wieku wpływ mają różne czynniki demograficzne, społeczne i ekonomiczne. Niniejszy priorytet uwzględnia te czynniki i koncentruje się na poprawie zdolności

mieszkańców Polski do podejmowania decyzji finansowych w perspektywie długoterminowej i na starość. Działania realizowane w ramach tego priorytetu mają na celu podnoszenie świadomości znaczenia oszczędzania długoterminowego i planowania emerytalnego, w celu wyposażenia ludzi w wiedzę i umiejętności pozwalające na podejmowanie odpowiednich decyzji. Ponadto istotne jest, by ludzie byli świadomi i rozumieli, że decyzje inwestycyjne dotyczące ich oszczędności długoterminowych mogą również odzwierciedlać ich preferencje w dziedzinie zrównoważonego rozwoju i przyczyniać się w ten sposób do transformacji ku gospodarce przyjaznej dla środowiska. Dlatego też, działania w celu wsparcia realizacji tego priorytetu obejmują:

- Nawiązanie współpracy z Zakładem Ubezpieczeń Społecznych i innymi podmiotami systemu emerytalnego w celu opracowania programów rozwijania świadomości na temat znaczenia długoterminowego oszczędzania, znajomości systemu emerytalnego oraz ustalania oczekiwanego poziomu dochodu na emeryturze na podstawie kwoty wniesionych składek.
- Przygotowanie kampanii dnia/tygodnia świadomości emerytalnej, organizowanej raz w roku z udziałem wszystkich właściwych interesariuszy, w celu promowania wiedzy na temat emerytur.
- Opracowanie i promowanie narzędzi cyfrowych (takich jak kalkulatory emerytury i oszczędności), które wykorzystać można do obliczenia świadczeń emerytalnych w oparciu o zgromadzone oszczędności, okres opłacania składek oraz inne parametry. Jeżeli jest to możliwe, narzędzia takie powinny być skrojone na miarę potrzeb konkretnych grupy docelowych.
- Opracowanie i realizacja programów edukacji finansowej koncentrujących się na pomocy w zrozumieniu systemu emerytalnego, podnoszeniu świadomości na temat konieczności gromadzenia oszczędności w dłuższym okresie w celu uzupełnienia emerytury oraz wsparciu w wyborze indywidualnych planów emerytalnych lub jakiegokolwiek innej długoterminowej inwestycji, a także gromadzeniu aktywów oraz oszczędności emerytalnych, z jednoczesnym uwzględnieniem wpływu podwyższonej inflacji.
- Nawiązanie współpracy z instytucjami publicznymi oraz organizacjami pracodawców, w celu pomocy pracodawcom w promowaniu **programów edukacji finansowej w miejscu pracy**, które koncentrują się, między innymi, na podnoszeniu wiedzy pracowników, jak również kształtowaniu ich postaw oraz rozwoju umiejętności w zakresie planowania/oszczędzania z myślą o emeryturze.

3. Poprawa zrozumienia i zdolności mieszkańców Polski do korzystania z możliwości związanych z inwestycjami na rynku finansowym, przy jednoczesnym zarządzaniu ryzykiem

Priorytet ten ma na celu wyposażenie mieszkańców Polski w wiedzę i umiejętności, dające im poczucie pewności i samodzielności w korzystaniu z możliwości, które oferują dostępne na rynku produkty finansowe, przy jednoczesnym zarządzaniu potencjalnym ryzykiem związanym z dokonywaniem inwestycji. Dlatego też działania realizowane w ramach tego kluczowego priorytetu skupią się na podnoszeniu świadomości w zakresie potencjalnych korzyści oraz ryzyk związanych z inwestowaniem na rynku kapitałowym, zapewnieniu aktualnych, dokładnych, godnych zaufania i łatwych do zrozumienia informacji, dając w ten sposób ludziom wiedzę, umiejętności i wiarę we własne siły do podejmowania decyzji lub zasięgnięcia porady w odniesieniu do inwestycji finansowych. Podjęte zostaną następujące działania:

- Opracowanie programów edukacji finansowej koncentrujących się na oszczędzaniu i inwestowaniu, prezentujących charakterystykę oraz ryzyka związane różnymi rodzajami produktów w tych obszarach. Tego typu programy edukacji finansowej mogłyby być dostarczane w miejscu pracy lub na uczelniach oraz – tam, gdzie to właściwe – w szkołach (koncentrując się na zagrożeniach związanych z takimi produktami).
- Podnoszenie poprzez kampanie informacyjne świadomości konsumentów w zakresie zrównoważonego finansowania, korzyści oraz potencjalnych związanych z nimi pułapek.

4. Podnoszenie świadomości w kwestii znaczenia edukacji finansowej dla mieszkańców Polski oraz ich wiedzy o tym, gdzie znaleźć rzetelne i obiektywne informacje finansowe, edukację lub pomoc

Niniejszy priorytet dąży do ułatwienia mieszkańcom Polski znalezienia rzetelnej i obiektywnej edukacji finansowej, a także informacji i pomocy finansowej. Bierze on pod uwagę potrzeby konsumentów, inwestorów detalicznych, nauczycieli oraz rodziców. Działania realizowane w ramach tego priorytetu przyczynią się do budowania pewności i samodzielności w podejmowaniu decyzji finansowych w codziennym życiu, dzięki wiedzy, gdzie w razie potrzeby szukać informacji finansowej i pomocy. Działania te obejmują:

- Stworzenie wspólnego, godnego zaufania, rozpoznawalnego, cieszącego się zaufaniem i uznaniem użytkowników oraz łatwego w użyciu portalu internetowego poświęconego edukacji finansowej (kompleksowa (*one-stop-shop*) strona internetowa dotycząca edukacji finansowej), regularnie aktualizowanego, na przykład w odpowiedzi na potrzeby konsumentów i tendencje w sektorze finansowym. Portal taki opracowany i utrzymywany byłby w ramach wspólnych starań kluczowych interesariuszy edukacji finansowej.
- Ustanowienie programów szkolenia **nauczycieli** w zakresie edukacji finansowej, w ramach ich rozwoju zawodowego oraz w celu zachęcenia nauczycieli do udziału w takich szkoleniach. Rozwiązanie to może być częścią formalnego systemu edukacji (w ośrodkach szkolenia nauczycieli) lub wprowadzone we współpracy z doświadczonymi interesariuszami.
- Opracowanie programów edukacji finansowej skierowanych do **rodziców lub opiekunów**, dostarczanych kanałami cyfrowymi lub przy wsparciu środowiska szkolnego.

Priorytety odpowiadające na pytanie, „jak” Strategia osiągnie swoje cele

5. Zapewnienie, aby programy edukacji finansowej były skoncentrowane na konsumencie

Programy edukacji finansowej powinny być zaprojektowane tak, aby były zorientowane na konsumenta i odpowiadały na konkretne potrzeby grup docelowych. Dzięki temu będą one miały większy wpływ oraz będą lepiej dostosowane do wizji KSEF poprawy dobrostanu finansowego konsumentów. Celem tego działania jest wskazanie interesariuszom edukacji finansowej kierunków rozwoju i realizacji ich programów edukacji finansowej, tak by odpowiadały one na potrzeby grup docelowych i jednocześnie były spójne z celami KSEF. Podjęte zostaną następujące działania:

- Opracowanie i zachęcanie interesariuszy edukacji finansowej do przyjęcia ram kompetencji kluczowych w zakresie edukacji finansowej dla dzieci i młodzieży w Polsce (lub do przystosowania do warunków polskich podobnych ram uznanych na arenie międzynarodowej).
- Opracowanie i zachęcanie interesariuszy edukacji finansowej do przyjęcia ram kompetencji kluczowych w zakresie edukacji finansowej dla dorosłych w Polsce (lub do przystosowania do warunków polskich podobnych ram uznanych na arenie międzynarodowej).

6. Zapewnienie, aby programy edukacji finansowej były oparte na dowodach, w tym wynikach monitoringu i ewaluacji

W ramach KSEF podmioty zajmujące się edukacją finansową zachęca się do wykorzystywania danych dotyczących kompetencji finansowych, wyników badań ilościowych i jakościowych, a także obserwacji behawioralnych przy opracowaniu programów edukacyjnych.

Środowisko akademickie w Polsce odegrać może istotną rolę podejmując badania, które skupią się na zrozumieniu nawyków finansowych, postaw i zachowań konsumentów, jak również czynników, które je kształtują.

Ponadto priorytet ten ma na celu zachęcenie i skierowanie uwagi interesariuszy realizujących KSEF na metody prowadzenia monitoringu i ewaluacji programów edukacji finansowej. Podjęte zostaną następujące działania:

- Gromadzenie w regularnych odstępach czasu (na przykład co trzy-cztery lata) danych na temat kompetencji finansowych, włączenia finansowego i powiązanych z nimi obszarów, w celu monitorowania wpływu KSEF oraz jako informacji wejściowych na potrzeby tworzenia programów edukacji finansowej.
- Projekty realizacji pogłębionych danych ilościowych i/lub jakościowych w odniesieniu do konkretnych podgrup populacji, skoordynowanych z KSEF, w celu zapewnienia, że prace nie są duplikowane oraz że potrzeby tych podgrup są dobrze zrozumiane.
- Środowisko akademickie zachęcane jest do podejmowania badań nad zrozumieniem potrzeb oraz preferowanych kanałów komunikacji i uczenia się różnych grup docelowych, w celu wspierania opracowywania programów edukacji finansowej lepiej skrojonych do potrzeb tych grup, co pozwoli na bardziej skuteczne docieranie do odbiorców, a co za tym idzie – doprowadzi do większej efektywności procesu edukacyjnego.
- Opracowanie wytycznych dotyczących monitorowania i ewaluacji programów edukacji finansowej oraz zachęcanie do ich przyjęcia i stosowania.

7. Zapewnienie szerokiego i bezstronnego udziału odpowiednich interesariuszy w edukacji finansowej.

Skuteczne wdrożenie priorytetów 1–4 wymagać będzie szerokiego zaangażowania różnych podmiotów w inicjatywy i programy edukacji finansowej. Zaangażowanie interesariuszy w edukację finansową powinno być bezstronne, co jest warunkiem utrzymania zaufania konsumentów do tych programów oraz uniknięcia konfliktu interesów.

- Zidentyfikowanie kluczowych interesariuszy obszaru edukacji finansowej wśród podmiotów prywatnych, organizacji pozarządowych oraz instytucji opieki społecznej, jak również – jeżeli to możliwe – nawiązanie współpracy z nimi w celu wzmocnienia zakresu potencjalnego dotarcia do konsumentów, zwłaszcza tych z grup zagrożonych trudnościami finansowymi (takich jak **gospodarstwa domowe o niskich dochodach, konsumenci zagrożeni nadmiernym zadłużeniem lub już nadmiernie zadłużeni, uchodźcy**).
- Opracowanie, wspólnie z właściwymi interesariuszami, wytycznych i/lub najlepszych praktyk dotyczących zaangażowania w edukację finansową instytucji publicznych, organizacji pozarządowych oraz podmiotów prywatnych i zachęcanie do ich stosowania.

Dalsze działania

Niniejszy dokument przedstawia Krajową Strategię Edukacji Finansowej dla Polski oraz jej pierwszy plan wdrażania. Został on przygotowany przez OECD, we współpracy z polską krajową grupą roboczą strategii edukacji finansowej, przy wsparciu finansowym Komisji Europejskiej. Jest on wynikiem szeroko zakrojonych konsultacji z liczną grupą krajowych interesariuszy działających w sektorze edukacji finansowej w Polsce. KSEF opiera się na założeniu, że edukacja finansowa jest istotnym priorytetem polityk publicznych i w związku z tym tworzy podstawy skoordynowanego podejścia do edukacji finansowej w Polsce. Stanowi ona również platformę współdziałania oraz wymiany najlepszych praktyk pomiędzy interesariuszami edukacji finansowej w kraju.

Dokument ten jest propozycją, która zostanie przedstawiona Rządowi RP. Oficjalne przyjęcie KSEF przez Radę Ministrów przyczyni się do skoordynowanego podejścia do jej realizacji w ramach rządu. Będzie to również sygnał dla interesariuszy edukacji finansowej oraz opinii publicznej o przypisaniu wysokiej wagi zadaniom związanym z podnoszeniem kompetencji finansowych mieszkańców Polski niezbędnych do poprawy ich odporności finansowej i osiągnięcia dobrostanu finansowego.

Realizacja KSEF rozpocznie się po jej przyjęciu przez Rząd RP, zgodnie z postanowieniami części II tego dokumentu oraz w ramach procesu opartego na współpracy obejmującej różnorodne podmioty i organizacje z sektora publicznego, prywatnego, społeczeństwa obywatelskiego oraz środowiska akademickiego.

Załącznik A. Wskaźniki oddziaływania długoterminowego

Niniejszy załącznik przedstawia wskaźniki oddziaływania długoterminowego, które podlegać będą monitorowaniu i zostaną wykorzystane do ewaluacji KSEF. Jak podkreślono w punkcie 2.8, wskaźniki długoterminowe proponowane do uwzględnienia w trakcie ewaluacji KSEF interpretować należy z pewną dozą ostrożności. Trudne bowiem może być zidentyfikowanie bezpośrednich związków przyczynowych pomiędzy wdrożeniem KSEF a zmianami w wartościach tych wskaźników w czasie. Po pierwsze, jest to spowodowane tym, że wywołanie zmian w zachowaniu nie jest łatwe i potrzeba długiego czasu do ugruntowania się tych zmian. Druga przyczyna to fakt, że na dobrostan finansowy jednostki wpływ ma bardzo wiele czynników i polityk publicznych, których zakres wykracza poza zakres edukacji finansowej i może obejmować okoliczności indywidualne oraz społeczne, jak również czynniki makroekonomiczne w gospodarce krajowej i światowej oraz szeroki zakres polityk społecznych, gospodarczych i finansowych. Dlatego też wskaźniki długoterminowe proponowane do uwzględnienia w trakcie ewaluacji KSEF należy interpretować z pewną dozą ostrożności.

Niemniej możliwe jest śledzenie wartości tych wskaźników w czasie. Mogą one być przydatne w zgromadzeniu wiedzy na temat kierunku zmian obserwowanych w poziomie dobrostanu finansowego mieszkańców Polski. Dla wskaźników określonych poniżej nie podano konkretnych wartości docelowych, jednak osiągnięty postęp może być oceniony pod koniec okresu wdrażania KSEF (czyli po upływie siedmiu lat od jej przyjęcia).

Bezpośrednie skutki programów edukacji finansowej mogą i powinny być mierzone – gdy tylko jest to możliwe – przy użyciu rzetelnych i niezawodnych metod ewaluacji programów, takich jak randomizowane badania kontrolowane (RCT).

Ponadto, biorąc pod uwagę, że priorytety 5–7 wspierają priorytety dotyczące tego, „jak” należy projektować i wdrażać programy edukacji finansowej, by były one jak najbardziej skuteczne, udana realizacja tych priorytetów będzie również odzwierciedlona w rezultatach długoterminowych mierzonych wartościami wskaźników przypisanych do priorytetów 1–4. Na przykład, jeżeli programy edukacji finansowej wdrażane w Polsce koncentrują się na potrzebach konsumenta i oparte są do potwierdzonych dowodach, wówczas prawdopodobnym jest, że ich wpływ na wiedzę, postawy i zachowania konsumentów (mierzone wartościami wskaźników podanych w tabeli 1, w odniesieniu do priorytetów 1–4) będzie bardziej znaczący.

Tabela A A.1. Wskaźniki dla priorytetów kluczowych KSEF

Kluczowe priorytety KSEF	Wskaźniki	Rok odniesienia (2020–22)	Źródło
1. Zwiększenie i utrzymanie odporności finansowej i dobrostanu finansowego mieszkańców Polski poprzez odpowiedzialne planowanie finansów osobistych, unikanie nadmiernego zadłużenia i doskonalenie umiejętności zarządzania ryzykiem	% osób w wieku 15 lat i więcej, które uznają swoją wiedzę finansową za dość dużą	8%	Badanie wiedzy i świadomości ekonomicznej Polaków 2020, NBP
	% osób z najwyższymi wynikami w teście kompetencji finansowych	23%	Badanie OECD/INFE Kompetencji finansowych dorosłych 2020 – dane krajowe
	% osób, które udzieliły poprawnych odpowiedzi w teście wiedzy ekonomicznej	71%	Badanie OECD/INFE Kompetencji finansowych dorosłych 2020 – dane krajowe
	% osób, które planują swoje dochody i wydatki	71%	Badanie OECD/INFE Kompetencji finansowych dorosłych 2020
	% osób, które opłacają swoje rachunki w terminie	78%	Badanie OECD/INFE Kompetencji finansowych dorosłych 2020
	% osób, które oszczędzają lub inwestują pieniądze z myślą o osiągnięciu celów długoterminowych	41% osób posiada cel długoterminowy, a 53% z nich inwestuje lub oszczędza z myślą o jego osiągnięciu	Badanie OECD/INFE Kompetencji finansowych dorosłych 2020
	% osób, które szacują, że posiadają oszczędności wystarczające na pokrycie swoich wydatków na życie przez przynajmniej dwa miesiące bez potrzeby obniżania standardu życia	75%	Centrum Badania Opinii Publicznej CBOS „Oszczędności i długi Polaków po dwóch latach pandemii”, maj 2022 r.
	% pożyczkobiorców z zadłużeniem przeterminowanym o ponad 90 dni	7%	Biuro Informacji Kredytowej
	% osób, które uważają, że posiadanie większej wiedzy ekonomicznej pomoże im uniknąć pułapek kredytowych (nadmiernego zadłużenia)	35%	Badanie wiedzy i świadomości ekonomicznej Polaków 2020, NBP
	% osób, które czują potrzebę zwiększenia swojej wiedzy na temat bezpieczeństwa finansów w Internecie	51%	Poziom wiedzy finansowej Polaków 2022, Fundacja Warszawski Instytut Bankowości, Fundacja GPW
	Wyniki badania PISA w zakresie kompetencji finansowych 15-latków		Badanie PISA w zakresie kompetencji finansowych (dla Polski: Instytut Badań Edukacyjnych)
2. Poprawa zdolności mieszkańców Polski do podejmowania długoterminowych decyzji finansowych oraz zabezpieczenia własnego dobrostanu finansowego w perspektywie długookresowej i na starość	% osób, które rozumieją podstawowe pojęcia z zakresu oszczędzania na emeryturę	76%	Badanie wiedzy i świadomości ekonomicznej Polaków 2020, NBP
	% osób, które poprawnie rozumieją pojęcie zarówno procentu prostego, jak i procentu składanego	36,5%	Badanie OECD/INFE Kompetencji finansowych dorosłych 2020
	% osób przekonanych o poprawności planowania swojego zabezpieczenia finansowego na czas emerytury (dane z podziałem na wiek, płeć i miejsce zamieszkania)	26%	Badanie OECD/INFE Kompetencji finansowych dorosłych 2020 – dane krajowe
	% osób, które przystąpiły do dobrowolnych programów emerytalnych (takich jak PPK, PPE, IKE, IKZE)	Liczba uczestników na 31 grudnia 2021 r. PPK – 2 548 000 PPE – 641 000 IKE – 796 000; IKZE – 457 000	Dane Polskiego Funduszu Rozwoju Sprawozdanie z działalności Komisji Nadzoru Finansowego (PPK, PPE, IKE, IKZE), 2021 r.

Kluczowe priorytety KSEF	Wskaźniki	Rok odniesienia (2020–22)	Źródło
3. Poprawa zrozumienia i zdolności mieszkańców Polski do korzystania z możliwości związanych z inwestycjami na rynku finansowym, przy jednoczesnym zarządzaniu ryzykiem	% osób, które oszczędzają, regularnie odkładając pewną kwotę pieniędzy	26%	Badanie wiedzy i świadomości ekonomicznej Polaków 2020, NBP
	% osób, które inwestują na rynku kapitałowym	8%	Badanie „Postawy Polaków wobec finansów 2022”, Fundacja [Rozwoju Społeczeństwa Wiedzy] Think!, Fundacja Citi Handlowy im. Leopolda Kronenberga
	% osób, które inwestują samodzielnie i uważają, że same są w stanie wybrać dla siebie najlepsze formy inwestowania	5%	Assay Index 2022 – Indeks gotowości inwestycyjnej Polaków
	% osób, które nie planują samodzielnego inwestowania	81%	Poziom wiedzy finansowej Polaków, 2021 r., Fundacja Warszawski Instytut Bankowości, Fundacja GPW
	% osób, które rozumieją podstawowe pojęcia dotyczące dywersyfikacji ryzyka oraz relacji pomiędzy ryzykiem a zyskiem z inwestycji	60–70%	Badanie wiedzy i świadomości ekonomicznej Polaków 2020, NBP
	% osób, które rozumieją pojęcie dywersyfikacji ryzyka	71%	Badanie OECD/INFE Kompetencji finansowych dorosłych 2020
4. Podnoszenie świadomości w kwestii edukacji finansowej dla mieszkańców Polski oraz ich wiedzy o tym, gdzie znaleźć rzetelne i obiektywne informacje finansowe, edukację lub pomoc	Jakościowa ocena treści prezentowanych na portalu internetowym oraz ich dopasowania do potrzeb odbiorców, uzyskana w badaniach użytkowników i grupach fokusowych	Dane będą zbierane w okresie wdrażania Strategii	Brak danych
	% nauczycieli przeszkolonych w zakresie prowadzenia edukacji finansowej w szkole i pozytywnie oceniających swoje umiejętności w tym obszarze	Brak danych	Brak danych
	% uczniów uczęszczających na zajęcia z zakresu edukacji finansowej w szkole	54% szóstoklasistów (szkoła podstawowa) 82% ósmoklasistów (szkoła podstawowa) 90% uczniów przedostatniej klasy szkoły ponadpodstawowej	Badanie wiedzy i świadomości ekonomicznej dzieci i młodzieży w Polsce 2022, NBP
	% osób w wieku 15 lat lub więcej, które mają lub miały zajęcia z zakresu edukacji finansowej w szkole	27%	Badanie wiedzy i świadomości ekonomicznej Polaków 2020, NBP
	% osób, które uważają, że dzieci należy uczyć oszczędzania od najmłodszych lat	84%	Badanie wiedzy i świadomości ekonomicznej Polaków 2020, NBP
	% uczniów szkół ponadpodstawowych, którzy wybrali przedmiot biznes i zarządzanie na poziomie rozszerzonym	Dane będą zbierane od września 2023 r.	Dane Ministerstwa Edukacji i Nauki (*przedmiot wprowadzony do programu nauczania począwszy od roku szkolnego 2023/2024)

Załącznik B. Pierwszy plan wdrażania

W niniejszym załączniku przedstawiono kluczowe wskaźniki efektywności (KPI), z których skorzystać można w monitorowaniu realizacji pierwszego planu wdrażania. Każdy wskaźnik powiązany jest z konkretnym działaniem realizowanym w ramach planu. Są to wskaźniki o charakterze wynikowym i krótkoterminowym, których wartości przypisać można bezpośrednio wdrożeniu konkretnych działań.

Natomiast wskaźniki przedstawione w załączniku A ukazują oddziaływanie długoterminowe, które monitorować można w regularnych odstępach czasu, na przykład przy okazji oceny realizacji planu wdrażania. Pamiętać jednak należy, że zmiany wskaźników oddziaływania widoczne są po upływie długiego czasu. Jest to spowodowane po pierwsze trudnościami w wywołaniu zmian w zachowaniu oraz długim czasem wymaganym do ugruntowania się takich zmian. Druga przyczyna to fakt, że na dobrostan finansowy jednostki wpływ ma bardzo wiele czynników i polityk, których zakres wykracza poza edukację finansową jako taką i może obejmować okoliczności indywidualne oraz społeczne, jak również tok wydarzeń makroekonomicznych w gospodarce krajowej i międzynarodowej oraz szeroki zakres polityk społecznych, gospodarczych i finansowych. Dlatego też wskaźniki długoterminowe proponowane do uwzględnienia w trakcie ewaluacji KSEF (załącznik A), interpretować należy z pewną dozą ostrożności.

Tabela A B.1. KPI (kluczowe wskaźniki efektywności), z których skorzystać można w monitorowaniu realizacji pierwszego planu wdrażania

Kluczowe priorytety	Działania	Kluczowe wskaźniki efektywności (KPI)
1. Zwiększenie i utrzymanie odporności finansowej i dobrostanu finansowego mieszkańców Polski poprzez odpowiedzialne planowanie finansów osobistych, unikanie nadmiernego zadłużenia i doskonalenie umiejętności zarządzania ryzykiem	Opracowanie i wdrożenie nowych oraz istniejących programów edukacji finansowej dla priorytetowych grup docelowych, które mogą być narażane na trudności finansowe (osoby o niskich dochodach, uchodźcy, konsumenci zagrożeni nadmiernym zadłużeniem lub już nadmiernie zadłużeni), z uwzględnieniem ich potrzeb oraz preferencji w zakresie uczenia się, określonych na podstawie wyników badań ilościowych i jakościowych (w tym sondaży badających ich obecny poziom kompetencji finansowych, zainteresowania oraz preferowane kanały uczenia się, istniejące bariery w dostępie do nauki itp.). Owe programy edukacji finansowej mogą koncentrować się, między innymi, na umiejętnościach podstawowych, takich jak planowanie budżetu domowego, zarządzanie finansami osobistymi, oszczędzanie w ramach tworzenia poduszki finansowej, konieczność posiadania odpowiedniego ubezpieczenia, racjonalne	- Liczba programów edukacji finansowej koncentrujących się na konkretnych grupach docelowych - Liczba uczestników każdej grupy docelowej w programach EF - Liczba osób, które uczestniczą/ukończyły programy EF - Liczba nowych kampanii podnoszących świadomość opracowanych w odniesieniu do konkretnych zagadnień interesujących konsumentów

Kluczowe priorytety	Działania	Kluczowe wskaźniki efektywności (KPI)
	zaciąganie zobowiązań i zarządzanie nimi, oraz na działaniach podnoszących świadomość na temat podatków i budżetu (na poziomie krajowym i lokalnym).	
	Nawiązanie współpracy z instytucjami pomocy społecznej lub organizacjami udzielającymi porad w zakresie zadłużenia, w celu zbadania możliwości dostarczania treści edukacji finansowej dokładnie w czasie, gdy są one potrzebne, osobom borykającym się z problemami zadłużenia (konsumenci zagrożeni nadmiernym zadłużeniem lub już nadmiernie zadłużeni).	Liczba instytucji pomocy społecznej, z którymi nawiązano współpracę
	Opracowanie i przeprowadzenie szeroko zakrojonych kampanii informacyjnych na temat różnego rodzaju ryzyka związanego z zaciąganiem kredytów i pożyczek oraz nadmiernym zadłużeniem, jak również na temat znaczenia tworzenia „buforów” finansowych lub pozyskania ubezpieczenia w celu ochrony odporności finansowej gospodarstw domowych w sytuacji nieoczekiwanych zdarzeń finansowych (osoby o niskich dochodach, konsumenci zagrożeni nadmiernym zadłużeniem lub już nadmiernie zadłużeni).	- Liczba nowych kampanii podnoszących świadomość opracowanych w odniesieniu do konkretnych nowo pojawiających się zagadnień interesujących konsumentów - Zasięg kampanii podnoszących świadomość
	Opracowanie i wdrożenie programów mających na celu podniesienie poziomu cyfrowych kompetencji finansowych mieszkańców Polski.	Liczba programów edukacji finansowej mających na celu podniesienie poziomu cyfrowych kompetencji cyfrowych lub odnoszących się do cyfrowych usług finansowych wdrożonych w Polsce
	Opracowanie i wdrożenie działań podnoszących świadomość na temat różnych rodzajów ryzyka związanego z cyberbezpieczeństwem oraz oszustwami i próbami wyludzenia w Internecie, tak by mieszkańcy Polski wiedzieli, jak bezpiecznie korzystać z narzędzi i usług online.	Liczba nowych kampanii podnoszących świadomość i innych działań opracowanych w odniesieniu do konkretnych nowo pojawiających się zagadnień interesujących konsumentów związanych z cyfryzacją produktów i usług finansowych
2. Poprawa zdolności mieszkańców Polski do podejmowania długoterminowych decyzji finansowych oraz zabezpieczenia własnego dobrostanu finansowego w długim okresie i na starość	Nawiązanie współpracy z Zakładem Ubezpieczeń Społecznych i innymi podmiotami systemu emerytalnego w celu opracowania programów rozwijania świadomości na temat znaczenia długoterminowego oszczędzania, znajomości systemu emerytalnego oraz ustalania oczekiwanego poziomu dochodu na emeryturze na podstawie kwoty wniesionych składek.	Liczba partnerstw utworzonych z organizacjami działającymi w dziedzinie zagadnień związanych z emeryturą
	Przygotowanie kampanii dnia/tygodnia świadomości emerytalnej, organizowanej raz w roku z udziałem wszystkich właściwych interesariuszy, w celu promowania wiedzy na temat emerytur.	- Dzień/tydzień świadomości emerytalnej zorganizowany raz do roku - Liczba interesariuszy uczestniczących w dniu/tygodniu świadomości emerytalnej - Liczba osób uczestniczących w dniu/tygodniu świadomości emerytalnej
	Opracowanie i promowanie narzędzi cyfrowych (takich jak kalkulatory emerytury i oszczędności), które wykorzystać można do obliczenia świadczeń emerytalnych w oparciu o zgromadzone oszczędności, okres opłacania składek oraz inne parametry. Jeżeli jest to możliwe, narzędzia takie powinny być skrojone na miarę potrzeb konkretnych grupy docelowych.	- Liczba osób korzystających z narzędzi cyfrowych do obliczenia świadczeń emerytalnych/ubezpieczeniowych - Liczba osób uważających kalkulator cyfrowy za przydatne narzędzie
	Opracowanie i realizacja programów edukacji finansowej koncentrujących się na pomocy w zrozumieniu systemu emerytalnego, podnoszeniu świadomości na temat konieczności gromadzenia oszczędności w dłuższym okresie w celu uzupełnienia emerytury oraz wsparciu w	Liczba programów edukacji finansowej koncentrujących się na oszczędnościach długoterminowych, systemie emerytalnym, wysokości dochodów w okresie emerytury, budowaniu aktywów

Kluczowe priorytety	Działania	Kluczowe wskaźniki efektywności (KPI)
	wyborze indywidualnych planów emerytalnych lub jakiegokolwiek innej długoterminowej inwestycji, a także gromadzeniu aktywów oraz oszczędności emerytalnych, z jednoczesnym uwzględnieniem wpływu podwyższonej inflacji.	
	Nawiązanie współpracy z instytucjami publicznymi oraz organizacjami pracodawców, w celu pomocy pracodawcom w promowaniu programów edukacji finansowej w miejscu pracy, które koncentrują się, między innymi, na podnoszeniu wiedzy pracowników, jak również kształtowaniu ich postaw oraz rozwoju umiejętności w zakresie planowania/oszczędzania z myślą o emeryturze.	Liczba partnerstw/projektów współpracy z podmiotami sektora publicznego/organizacjami pracodawców
3. Poprawa zrozumienia i zdolności mieszkańców Polski do korzystania z możliwości związanych z inwestycjami na rynku finansowym, przy jednoczesnym zarządzaniu ryzykiem	Opracowanie programów edukacji finansowej koncentrujących się na oszczędzaniu i inwestowaniu, prezentujących charakterystykę oraz ryzyka związane różnymi rodzajami produktów w tych obszarach. Tego typu programy edukacji finansowej mogłyby być dostarczane w miejscu pracy lub na uczelniach oraz – tam, gdzie to właściwe – w szkołach (koncentrując się na zagrożeniach związanych z takimi produktami).	Liczba programów edukacji finansowej, które skupiają się na tematach związanych z oszczędzaniem i inwestycjami
	Podnoszenie poprzez kampanie informacyjne świadomości konsumentów w zakresie zrównoważonego finansowania, korzyści oraz potencjalnych związanych z nimi pułapek.	Liczba programów edukacji finansowej, które integrują informacje i wysiłki na rzecz podnoszenia świadomości w zakresie zrównoważonego finansowania
4. Podnoszenie świadomości w kwestii znaczenia edukacji finansowej dla mieszkańców Polski oraz ich wiedzy o tym, gdzie znaleźć rzetelne i obiektywne informacje finansowe, edukację lub pomoc	Stworzenie wspólnego, godnego zaufania, rozpoznawalnego, cieszącego się zaufaniem i uznaniem użytkowników oraz łatwego w użyciu portalu internetowego poświęconego edukacji finansowej (kompleksowa <i>one-stop-shop</i> strona internetowa dotycząca edukacji finansowej), regularnie aktualizowanego, na przykład w odpowiedzi na potrzeby konsumentów i tendencje w sektorze finansowym. Portal taki opracowany i utrzymywany byłby w ramach wspólnych starań kluczowych interesariuszy edukacji finansowej.	Miesięczna liczba użytkowników strony internetowej poświęconej edukacji finansowej
	Ustanowienie programów szkolenia nauczycieli w zakresie edukacji finansowej, w ramach ich rozwoju zawodowego oraz w celu zachęcenia nauczycieli do udziału w takich szkoleniach. Rozwiązanie to może być częścią formalnego systemu edukacji (w ośrodkach szkolenia nauczycieli) lub wprowadzone we współpracy z doświadczonymi interesariuszami.	- Liczba programów edukacji finansowej adresowanych do nauczycieli - Liczba organizacji pracujących nad opracowywaniem programów doskonalenia nauczycieli w obszarze edukacji finansowej - Liczba nauczycieli przeszkolonych w zakresie prowadzenia zajęć edukacji finansowej
	Opracowanie programów edukacji finansowej skierowanych do rodziców lub opiekunów, dostarczanych kanałami cyfrowymi lub przy wsparciu środowiska szkolnego.	- Liczba programów edukacji finansowej skierowanych do rodziców lub opiekunów - Liczba uczestników programów edukacji finansowej skierowanych do rodziców lub opiekunów
5. Zapewnienie, aby programy edukacji finansowej były skoncentrowane na konsumentach	Opracowanie i zachęcanie interesariuszy edukacji finansowej do przyjęcia ram kompetencji kluczowych w zakresie edukacji finansowej dla dzieci i młodzieży w Polsce (lub do przystosowania do warunków polskich podobnych ram uznanych na arenie międzynarodowej).	- Liczba interesariuszy wykorzystujących ramy kompetencji kluczowych w projektowaniu, wdrażaniu i ocenie swoich inicjatyw - Liczba programów zgodnych z ramami kompetencji kluczowych

Kluczowe priorytety	Działania	Kluczowe wskaźniki efektywności (KPI)
	Opracowanie i zachęcanie interesariuszy edukacji finansowej do przyjęcia ram kompetencji kluczowych w zakresie edukacji finansowej dla dorosłych w Polsce (lub do przystosowania do warunków polskich podobnych ram uznanych na arenie międzynarodowej).	- Liczba interesariuszy wykorzystujących przyjęte ramy kompetencji kluczowych w projektowaniu, wdrażaniu i ocenie swoich inicjatyw - Liczba programów zgodnych z ramami kompetencji kluczowych
6. Zapewnienie, aby programy edukacji finansowej były oparte na dowodach, w tym wynikach monitoringu i ewaluacji	Gromadzenie w regularnych odstępach czasu (na przykład co trzy-cztery lata) danych na temat kompetencji finansowych, włączenia finansowego i powiązanych z nimi obszarów, w celu monitorowania wpływu KSEF oraz jako informacji wejściowych na potrzeby tworzenia programów edukacji finansowej.	Regularnie realizowane badania w zakresie kompetencji finansowych
	Projekty realizacji pogłębionych danych ilościowych i/lub jakościowych w odniesieniu do konkretnych podgrup populacji, skoordynowanych z KSEF, w celu zapewnienia, że prace nie są duplikowane oraz że potrzeby tych podgrup są dobrze zrozumiane.	Liczba projektów gromadzenia pogłębionych danych w poszczególnych podgrupach przeprowadzonych w zależności od potrzeb
	Środowisko akademickie zachęcane jest do podejmowania badań nad zrozumieniem potrzeb oraz preferowanych kanałów komunikacji i uczenia się różnych grup docelowych, w celu wspierania opracowywania programów edukacji finansowej lepiej skrojonych do potrzeb tych grup, co pozwoli na bardziej skuteczne docieranie do odbiorców, a co za tym idzie – doprowadzi do większej efektywności procesu edukacyjnego.	Liczba rocznych badań/publikacji dotyczących edukacji finansowej w Polsce
	Opracowanie wytycznych dotyczących monitorowania i ewaluacji programów edukacji finansowej oraz zachęcanie do ich przyjęcia i stosowania.	Liczba programów edukacji finansowej ocenionych na podstawie wytycznych MiE
7. Zapewnienie szerokiego i bezstronnego udziału odpowiednich interesariuszy w edukacji finansowej.	Zidentyfikowanie kluczowych interesariuszy obszaru edukacji finansowej wśród podmiotów prywatnych, organizacji pozarządowych oraz instytucji opieki społecznej, jak również – jeżeli to możliwe – nawiązanie współpracy z nimi w celu wzmocnienia zakresu potencjalnego dotarcia do konsumentów, zwłaszcza tych z grup zagrożonych trudnościami finansowymi (takich jak gospodarstwa domowe o niskich dochodach, konsumenci zagrożeni nadmiernym zadłużeniem lub już nadmiernie zadłużeni, uchodźcy).	- Liczba organizacji aktywnie zaangażowanych w realizację edukacji finansowej - Liczba organizacji aktywnie uczestniczących w komitetach KSEF, grupach roboczych itp.
	Opracowanie, wspólnie z właściwymi interesariuszami, wytycznych i/lub najlepszych praktyk dotyczących zaangażowania w edukację finansową instytucji publicznych, organizacji pozarządowych oraz podmiotów prywatnych i zachęcanie do ich stosowania.	Liczba organizacji przyjmujących i przestrzegających wytycznych lub dobrych praktyk dotyczących zaangażowania organizacji publicznych, pozarządowych i prywatnych w edukację finansową

Źródła

- Izba Zarządzających Funduszami i Aktywami (2021), *Badanie wiedzy, postaw wobec inwestowania oraz funduszy inwestycyjnych. Raport z badania*, <https://www.izfa.pl/download/pobierz/raport-z-badania-izfia-2021>. [26]
- Demirgüç-Kunt, A. i in. (2022), *Global Findex Database 2021: Financial Inclusion, Digital Payments, and Resilience in the Age of COVID-19*, World Bank Group, Washington, DC, <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-1897-4>. [2]
- Eurofound (2020), *Addressing household over-indebtedness*, Urząd Publikacji UE, Luksemburg, <http://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2020/addressing-household-over-indebtedness>. [6]
- Komisja Europejska (2021), *Poland in the Digital Economy and Society Index*, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi-poland> (dostęp z 20 marca 2022 r.). [7]
- Komisja Europejska, Dyrekcja Generalna ds. Edukacji, Młodzieży, Sportu i Kultury (2019), *Key competences for lifelong learning*, Urząd Publikacji UE, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/297a33c8-a1f3-11e9-9d01-01aa75ed71a1/language-en> (dostęp z 22 lutego 2023 r.). [13]
- Komisja Europejska, B. (2016), *EntreComp: The Entrepreneurship Competence Framework* [Ramowa struktura kompetencji w zakresie przedsiębiorczości], Urząd Publikacji UE, <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC101581> (dostęp z 22 lutego 2023 r.). [14]
- Rząd RP (2017), *Strategia Odpowiedzialnego Rozwoju*, https://www.gov.pl/documents/33377/436740/SOR_2017_streszczenie_en.pdf (dostęp z dnia 2 marca 2023 r.). [10]
- Kolanowska, E. (2021), *The System of Education in Poland 2020*, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, <https://doi.org/10.47050/66515222>. [35]
- L. Vestergaard, K. (red.) (2011), *Impact of Entrepreneurship Education in Denmark*, Odense: Duńska Fundacja na rzecz Przedsiębiorczości – Young Enterprise, https://eng.ffe-ye.dk/media/202248/impact_of_entrepreneurship_education_in_denmark_2011.pdf (dostęp z dnia 22 lutego 2023 r.). [12]
- Narodowy Bank Polski (2020), *Financial System in Poland 2019*, http://www.nbp.pl/en/systemfinansowy/fsd_2019.pdf. [23]

- Narodowy Bank Polski (2020), *Prezentacja wyników „Badania świadomości i wiedzy ekonomicznej Polaków”*, <http://www.nbp.pl/home.aspx?f=/edukacja/badania/wiedza-ekonomiczna-polakow.html>, (dostęp z dnia 20 lipca 2022 r.). [1]
- Narodowy Bank Polski (2018), *Diagnoza stanu wiedzy i świadomości ekonomicznej dzieci i młodzieży w Polsce*, <http://www.nbp.pl/edukacja/badania/diagnoza-stanu-wiedzy-i-swiadomosci-ekonomicznej-dzieci-mlodziezy.pdf>. [27]
- Narodowy Bank Polski (2016), *Diagnoza stanu wiedzy i świadomości ekonomicznej studentów w Polsce*, <http://www.nbp.pl/home.aspx?f=/edukacja/badania/diagnoza-studentow.html>. [34]
- Krajowy Rejestr Długów Biura Informacji Gospodarczej (2022), *Portfel statystycznego Polaka w pandemii*, <https://krd.pl/getattachment/88708ecb-e201-4c21-9ed4-42f70988061c?stamp=637837131344170000>. [17]
- OECD (2022), *Evaluation of National Strategies for Financial Literacy*, OECD, Paryż, <http://www.oecd.org/financial/education/evaluation-of-national-strategies-for-financial-literacy.htm> (dostęp z 21 lipca 2022 r.). [29]
- OECD (2022), *Znajomość zagadnień finansowych w Polsce: Znaczenie, dowody i oferta edukacyjna*, OECD, Paryż. [3]
- OECD (2022), *OECD/INFE Guidance on Digital Delivery of Financial Education*, <https://www.oecd.org/financial/education/INFE-guidance-on-digital-delivery-of-financial-education.pdf> (dostęp z dnia 22 lutego 2023 r.). [15]
- OECD (2022), „Policy handbook on financial education in the workplace”, *OECD Business and Finance Policy Papers*, nr 07, OECD Publishing, Paryż, <https://doi.org/10.1787/b211112e-en>. [30]
- OECD (2022), *Recommendation of the Council on High-Level Principles on Financial Consumer Protection*, <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0394> (dostęp z dnia 4 marca 2023 r.). [28]
- OECD (2020), *OECD/INFE 2020 International Survey of Adult Financial Literacy*, OECD, Paryż, <http://www.oecd.org/financial/education/launchoftheoecdinfeglobalfinancialliteracysurveyreport.htm> (dostęp z 20 lipca 2022 r.). [5]
- OECD (2020), *PISA 2018 Results (Volume IV): Are Students Smart about Money?*, PISA, OECD Publishing, Paryż, <https://doi.org/10.1787/48ebd1ba-en>. [4]
- OECD (2020), *Recommendation of the Council on Financial Literacy*, OECD, Paryż, <http://www.oecd.org/finance/OECD-Recommendation-on-Financial-Literacy.htm> (dostęp z 20 lipca 2022 r.). [9]
- OECD (2019), *Pensions at a Glance 2019: OECD and G20 Indicators*, OECD Publishing, Paryż, <https://doi.org/10.1787/b6d3dcfc-en>. [21]
- OECD (2019), *Policy Handbook on Financial Education for Young People in the Commonwealth of Independent States (CIS)*, OECD, Paryż, <https://www.oecd.org/financial/education/Youth-Policy-Handbook-on-Financial-Education-CIS-EN.pdf>. [36]
- OECD (2017), *G20/OECD INFE Core Competencies framework on financial literacy for adults*, <http://www.oecd.org/finance/financial-education/HIGHLIGHTS-G20-OECD-INFE-Report-Financial-education->. [16]

- OECD (2012), *OECD/INFE High-Level Principles on National Strategies for Financial Education*, OECD, <https://www.oecd.org/finance/financial-education/OECD-INFE-Principles-National-Strategies-Financial-Education.pdf> (dostęp z 20 lipca 2022 r.). [11]
- Stowarzyszenie Inwestorów Indywidualnych (2021), *Ogólnopolskie Badanie Inwestorów 2021*, <https://www.sii.org.pl/14446/aktualnosci/badania-i-rankingi/wyniki-ogolnopolskiego-badania-inwestorow-2021.html>. [25]
- Polska Izba Ubezpieczeń (2021), *Mapa ryzyka Polaków*, https://piu.org.pl/wp-content/uploads/2022/02/Mapa-ryzyka-Polakow-2022.02.23_ENG.pdf. [22]
- Sitek, M., E. Ostrowska i M. Badiak (2020), *Wyniki badania PISA 2018 w Polsce*, Instytut Badań Edukacyjnych, https://pisa.ibe.edu.pl/wp-content/uploads/2020/05/Raport_PISA_umiejetnosci-postawy-i-zachowania-finansowe-mlodziezy-w-Polsce.pdf. [33]
- Zakład Ubezpieczeń Społecznych (2016), *Wiedza i postawy wobec ubezpieczeń społecznych*, <http://www.zus.pl/documents/10182/44573/Raport+wiedza+system+emerytalny/040bd2a1-094a-4d97-9d77-e0bddc19e845?version=1.1>. [19]
- Solarz, M. (2019), „Wiedza finansowa a świadomość ryzyka towarzyszącego decyzjom emerytalnym Polaków w świetle wyników badań własnych”, *The Central European Journal of Social Sciences and Humanities* 4, s. 23-40, <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-ed85a2f5-ce23-4f42-8f37-aa62262b82e2>. [20]
- Główny Urząd Statystyczny (2021), *Household budget survey – 2020*, <https://stat.gov.pl/en/topics/living-conditions/living-conditions/household-budget-survey-in-2020,2,16.html> (dostęp z 10 sierpnia 2022 r.). [18]
- Fundacja Think!, Fundacja Citi Handlowy im. Leopolda Kronenberga i Uniwersytet Warszawski (2022), *Attitudes of Poles towards Finance 2022*, <http://www.think.org.pl/projekty/aktualnosci/318-podejscie-polakow-do-oszczedzania-po-dwoch-latach-pandemii> (dostęp z 20 lipca 2022 r.). [24]
- Fundacja Warszawski Instytut Bankowości, Fundacja Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie (2021), *Poziom wiedzy finansowej Polaków 2021*, http://www.wib.org.pl/wp-content/uploads/2021/03/Poziom-wiedzy-finansowej-Polakow-2021_badanie-WIB-i-FGPW.pdf. [8]
- Warszawski Instytut Bankowości, Fundacja Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie (2021), *Poziom wiedzy finansowej Polaków 2021*, http://www.wib.org.pl/wp-content/uploads/2021/03/Poziom-wiedzy-finansowej-Polakow-2021_badanie-WIB-i-FGPW.pdf. [32]
- Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie (2021), *Analysis – investor share in trading*, <http://www.gpw.pl/analysis-investor-share-in-trading> (dostęp z 20 lipca 2022 r.). [31]

Uwagi

¹ Szczegółową analizę aktualnego kontekstu społeczno-ekonomicznego Polski oraz trendów, jakie mogą wywierać wpływ na sytuację finansową mieszkańców Polski, zawiera raport OECD z 2022 r. zatytułowany *Znajomość zagadnień finansowych w Polsce: Znaczenie, dane i oferta edukacyjna*, dostępny na stronie www.oecd.org/financial/education/Financial-literacy-in-Poland-relevance-evidence-and-provision.htm.

W tym kontekście warto również zapoznać się ze „Strategią na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)”.

² Szacunki te opierają się na odpowiedziach otrzymanych w kwestionariuszu inwentaryzacyjnym przeprowadzonym przez OECD od grudnia 2021 r. do stycznia 2022 r., a także na szeroko zakrojonych badaniach źródłowych przeprowadzonych przez OECD. Możliwe jest jednak, że niektórzy interesariusze, inicjatywy lub programy mogły zostać pominięte w raporcie.

³ Rekomendacja ta stanowi jednolity i wszechstronny instrument w zakresie kompetencji finansowych, którego celem jest wsparcie rządów w wysiłkach na rzecz projektowania, wdrażania i oceniania polityk w dziedzinie kompetencji finansowych. Jest ona częścią całościowego podejścia do zagadnień konsumenckich, zakładającego, że kompetencje finansowe, wraz z lepszym dostępem do finansowania, właściwym zakresem ochrony konsumenta oraz ramami regulacyjnymi, powinny być czynnikiem wzmacniającym odporność i dobrostan finansowy.

⁴ Od 15 listopada 2019 r. oba ministerstwa połączyły się w jedno Ministerstwo Klimatu i Środowiska.

⁵ OECD zebrała informacje na temat 97 inicjatyw w obszarze edukacji finansowej zgłoszonych za pośrednictwem kwestionariusza inwentaryzacyjnego. Jednak dzięki analizie danych źródłowych udało się zidentyfikować jeszcze więcej tego rodzaju inicjatyw, dzięki czemu ustalono łączną liczbę inicjatyw edukacji finansowej w Polsce na ponad 100.

⁶ The G20/OECD High-Level Principles on Financial Consumer Protection (OECD, 2022^[28]) dostrzegają znaczenie kompetencji finansowych i świadomości finansowej jako części całościowego podejścia do ochrony konsumentów finansowych w ich kontaktach z dostawcami usług finansowych i przyczynianiu się do ich dobrostanu finansowego.

⁷ Jest to zgodne z art. 43j ust. 1 pkt1, który mówi, że Rada Edukacji Finansowej „wyznacza kierunki realizacji zadań finansowanych ze środków Funduszu oraz określa sposób ich realizacji”, czyli KSEF i jej plan wdrażania.

⁸ Fundusz Edukacji Finansowej to państwowy fundusz celowy. Fundusz zarządzany jest przez Ministra Finansów. Przychody Funduszu pochodzą z kar nakładanych przez Komisję Nadzoru Finansowego, Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, Rzecznika Finansowego oraz z innych źródeł. Kierunki realizacji zadań finansowanych z Funduszu oraz sposób ich realizacji określa Rada Edukacji Finansowej złożona z przedstawicieli 10 instytucji.

